

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

**JEŽÍŠOVO NAROZENÍ A NAUKA Z ŽIDOVSKÉHO
POHLEDU**

Vedoucí práce: PhDr. Jan Samohýl, Th.D.

Autorka práce: Martina Jakešová

Studijní obor: Humanistika

Forma studia: prezenční

Ročník: 3.

2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

31. března 2012

.....

לאדוני שייך תודה מיוחדת
בילדיו לא היה שום דבר
מה קיים

Srdečné poděkování patří mému vedoucímu bakalářské práce PhDr. Janu Samohýlovi, Th.D. a to nejen za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce, ale také za jeho laskavý přístup plný trpělivosti a porozumění. Vždy dokázal vyzdvihnout silné stránky mé práce, které mi dodaly povzbuzení pro její zdárné dokončení. Můj dík také náleží doc. Pavlu Hoškovi, ThD., který mi ochotně pomáhal v hledání informačních zdrojů.

Obsah

Úvod.....	5
1. Dobové zdroje o Ježíši	7
1. 1 Mimokřesťanské zdroje	7
1. 2 Židovské zdroje	11
2. Ježíšův původ a narození	13
2. 1 Novozákonní rodokmeny	13
2. 2 Toldot Ješu.....	13
2. 3 Narození z panny	15
2. 4 Určení data.....	16
2. 5 Narození v Betlémě	17
3. Ježíšova nauka	18
3. 1 Kázání na hoře	20
3. 1. 1 Blahoslavenství.....	21
3. 2 Ježíšovo pojetí zákona	24
3. 2. 1 Tóra versus Zákon	25
3. 2. 2 Naplnění	27
3. 2. 3 Nejmenší přikázání	28
3. 2. 4 Šabat	32
3. 3 Ježíšův vztah k ústní Tóře.....	36
3. 4 Ježíš a jeho zázraky	37
Závěr	40
Seznam použitých zdrojů.....	42
Obrázková příloha.....	45
Abstrakt.....	50
Abstract.....	51

ÚVOD

Tématem této bakalářské práce je Ježíšovo narození a nauka z židovského pohledu, které jsem si vybrala proto, že pojetí Ježíše ze židovské perspektivy není pro většinu lidí všeobecně známé. Ráda bych svou prací pomohla tuto mezeru zaplnit, a přispět tak alespoň skromnou měrou k vzájemnému pochopení a setkávání mezi Židy a křesťany. Pro správné pochopení vztahu Židů k Ježíšovi a potažmo křesťanství jako celku je nutné znát historický vývoj židovsko-křesťanských vztahů. Proměny názorů jsou svázány vždy s konkrétním pozadím historických událostí.

Existuje mnoho zažitých názorů, schémat, zkreslujících představ a předsudků pocházející z historických paradigmat romantismu a historického pozitivismu. U židovství prvního století našeho letopočtu se předpokládal profil rabinistického židovství pozdní antiky. Paradigmatická představa o židovství Ježíšovy doby vycházela z toho, že židovství bylo pevné a zřetelně profilované náboženství s jednotným výkladem Zákona. Náboženství, které bylo monolitické a ortodoxně normativní, v jehož středu stál Chrám. Skupiny, které byly jistou variantou, byly čtyři, z nichž dvě – saducejové a farizejové patřily také k hlavnímu, normativnímu proudu.

Jedním ze zažitých názorů je, že k rozkolu křesťanů a Židů došlo ve sporu o zachování Tóry a jejího výkladu pro nově uvěřivší z pohanů. Prvotní křesťané ale byli Židé, stejně jako Ježíš. Šlo tedy o spor uvnitř židovství, který nevybočoval z pestré škály dobového judaismu.¹ Pro tuto podobu máme oporu ve skutcích apoštolských, kde se píše, že „svorně pobývali v /Jeruzalémském/ chrámu“ a mimo to se scházeli na svých shromážděních „po domech, kde lámali chléb...“ (Sk 2,46).

Cílem mé bakalářské práce je tedy z religionisticko-teologického pohledu mapovat židovské stanovisko k Ježíši. Můžeme skutečně Ježíše pokládat za Žida s jeho odlišnými a v mnohých případech až zarážejícími názory a nároky? Pokud Židem byl, kam ho lze zařadit? Mou tezí je prokázat, že Židem nejen ve své době byl, i přes mnohé odlišnosti jím zůstal, a že je možné Ježíše považovat za právoplatného Žida i v samotné židovské reflexi.

---

¹ Srov. PRUDKÝ, M. *Zvláštní lid Páně, křesťané a židé*, str. 28-29.

V úvodní kapitole se věnuji samotné historické prokazatelnosti Ježíšovy osoby. Skutečnost, zda doopravdy žil, z pohledu religionistického bádání není podstatná. Mnohé náboženské systémy pracují výhradně s mytologickými představami.

Pokud ovšem zohledňujeme také teologickou perspektivu, prokazatelnost historicity se stává klíčovou otázkou. Duchovní naději v židovsko-křesťanském prostoru vždy přenášely reálné postavy. Těžko by se Židé vůbec zabývali Ježíšovými nároky, pokud by jeho existence sestávala z pouhých tradovaných zvěstí.

Další kapitoly, jež jsou stěžejními částmi mé práce, se věnují Ježíšovo narození a nauce. U Ježíšova narození nastiňuji rozbor novozákonních textů současných židovských autorů Davida Flussera a Gezy Vermeze včetně studie předního křesťanského biblisty a judaisty prof. Kurta Schuberta. U tohoto tématu nemohou chybět ani tzv. Rodopisy Ježíšovy, které patří do rabínské literatury pozdně talmudického období.

Přestože se explicitně nevěnuji tématu odlišného chápání mesiášské role u Židů a nesleduji ve všech ohledech jejich kritickou reflexi vůči Ježíši, která by objasňovala důvody pro jeho odmítnutí jakožto Mesiáše, nelze se tomu z povahy tématu zcela vyhnout. Židovské vnímání Ježíše je pevně svázané tímto nárokem. V mé práci zaznívá především v kapitole Ježíšovo narození, lze ji postihnout ve zmínkách i dále.

V kapitole věnované Ježíšově nauce se zaměřuji především na jeho pojetí Zákona, jež hraje důležitou roli nejen v pochopení židovských pozic jeho osoby, ale také pro zařazení do určité náboženské skupiny uvnitř judaismu. Jelikož je to téma širší a ne nadarmo se říká „dva Židé, tři názory“, reflexe vychází z per židovských autorů dvacátého století, zejména pak Pinchase Lapideho a současných autorů, kteří svou argumentaci zakládají a porovnávají s Tórou a dalšími klasickými díly rabínské literatury, označované jako ústní Tóra. Práci uzavírají Ježíšovy zázraky, které často provázely jeho učení.

1. DOBOVÉ ZDROJE O JEŽÍŠI

1. 1 MIMOKŘEŠŤANSKÉ ZDROJE

O tom, že Ježíš byl prokazatelnou historickou postavou, panuje dnes mezi vědci takřka všeobecná shoda. Převládá mínění, že mimokřesťanských zpráv je málo. I kdyby tomu tak bylo, nemusíme v tom spatřovat nic neobvyklého ani kompromitujícího. V současnosti je ovšem známo nejméně 39 starověkých pramenů, které dokumentují Ježíšův život nebo se zmiňují o jeho prvních následovcích.² Mezi nejznámější patří Josephus Flavius, jehož však pro jeho židovské vyznání řadíme do podkapitoly židovských zdrojů (viz níže). Další zmínky můžeme nalézt např. u Tacita, Suetonia, Plinia Mladšího a dalších. Přímo k Ježíši se vztahuje deset literárních pramenů považovaných za historicky dostatečně důvěryhodné. Kromě zmiňovaných dále např. Phelegon, Lucius, Celsus, Thalus, Mara Bar Sarapion.³

Cornelius Tacitus (asi 55-120 n. l.) se narodil na území dnešní Francie. Je považován za největšího římského historika, přičemž vystřídal celou řadu úřednických postů. Za svůj život zažil vládu sedmi císařů. Za císaře Domitiana (81-96 n. l.) byl členem kněžského kolegia, které pečovalo o cizí kultury v Římě. Tím měl možnost podrobněji se obeznámit s rozvíjejícím se křesťanstvím a judaismem. V letech 112–114 n. l. za vlády císaře Trajana zastával čestnou funkci prokonsula provincie Asie. Byl zdatným řečníkem se zájmem o etiku, dějiny a politiku. V posledních letech svého života sepsal dílo původně sestávající z 16 knih, jež nazval *Annales*, překládané jako *Letopisy*. Zachycuje v něm období prvních císařů až do roku 68 n. l. Když psal historii vlády císaře Nera (54-68), zmínil se podobně jako další velký římský historik Suetonius o velikém požáru, který v roce 64 n. l. zachvátil Řím. Zaznamenal také kolující zvěsti o tom, že vznik požáru byl lidmi přičítán samotnému císaři Neronovi. Událost popisuje těmito slovy: *„Ale ani lidskou pomocí ani štedrými císařovými dary ani usmiřováním bohů se nedala ztlumit zlá pověst, že požár byl založen na rozkaz. Aby tedy potlačil tuto pověst, nastrčil Nero jako viníky a potrestal nejvybranějšími tresty ty, jež lid pro neřestný život nenáviděl a nazýval Chrestiani. Původce toho jména Kristus byl za vlády Tiberiovy prokurátorem Pontiem Pilatem popraven. Tato zhoubná pověra byla sice*

² Srov. HABERMAS, G. *The Verdict of History: Conclusive Evidence for the Life of Jesus*, str. 169.

³ Srov. GEISLER, N. *Baker Encyclopedia of Christian Apologetics*, str. 155.

*prozatím utlumena, ale znova propukla nejen v Judei, kolébce toho zla, nýbrž i v Římě, kde se všechny ohavnosti nebo hanebnosti soustřeďují a nalézají hodně ctitelů. Byli tedy pochyťáni nejdříve ti, kteří se přiznávali, později však na jejich udání bylo jich převeliké množství usvědčeno, ne tak ze zločinu žhářství, jako spíše z nenávisti k lidskému pokolení...Proto třebaže šlo o viníky, zasluhující nejhorších trestů, vzámáhala se útrpnost s nimi, protože byli utráceni ne ve veřejném zájmu, nýbrž pro ukrutnost jediného člověka.*⁴ Vidíme, že základní informace se s evangelií shodují. Křesťané byli pojmenováni po svém zakladateli, jenž byl nazýván Kristem, což je řeckým ekvivalentem pro hebrejské *mašiach* znamenající „pomazaný“. Ježíš byl odsouzen k smrti římským prokurátorem Pontiem Pilátem za vlády císaře Tiberia. Jeho smrtí se šíření nově vznikající odnože ze židovství na čas pozastavilo, po čase však opět propuklo. To může narážet na zvěsti o Ježíšově zmrtvýchvstání. Pro tyto velmi přesné detaily a shodu s evangelií byl Tacitův text v minulosti přezdíván jako „druhé evangelium“.

Je dosti pravděpodobné, že všechny tyto velmi podrobné informace Tacitus čerpal z oficiálních zdrojů, k nimž mohl mít vzhledem ke své vysoké pozici přístup. Jednak proto, že jeho tchánem byl Julius Agricola, římský guvernér v Británii, jednak proto, že úřední zprávy byly povinností všech místodržících. Mohl tak mít přístup k hlášením, která posílal Pontius Pilát do Říma. Tomu nasvědčuje fakt, že Tacitus je jediným mimokřesťanským autorem, který vůbec Pontia Piláta uvádí. Pro mnohé badatele bylo také překvapivé, že Tacitus píše o obrovském množství křesťanů v Římě pouhých 30 let po (údajném) Kristově vzkříšení. To bylo považováno za pozdější úpravu křesťanských redaktorů. V dnešní době se napříč kritickým vědeckým spektrem pokládá celá 44. kapitola patnácté knihy Letopisů za původní Tacitův text.⁵

Existovala však taková zpráva, kde by Pontius Pilát uváděl Ježíšovu smrt? Odpověď zní ano. Mučedník ze 2. stol., sv. Justin, v Apologii věnované císaři Antoniu Piovi odkazuje na tzv. Acta Pilati, uchovaná v římském archivu, když hájí pravdivost Ježíšovy smrti a ukřižování. Píše: „*A že se tak stalo, můžete se dovědět z protokolů sepsaných pod Pontským Pilátem...*“

Také další křesťanský apologeta Tertulián v souvislosti s Ježíšovým procesem píše: „*To vše o Kristovi Pilát hlásil tehdejšímu císaři Tiberiovi.*“ Ještě ve 4. stol. Eusebius

---

⁴ TACITUS, C. *Letopisy*, str. 434.

⁵ Srov. FROLÍKOVÁ, A. *Ranné křesťanství očima pohanů*, str. 28-29.

z Cesareje píše o tom, že Pilát podal o procesu s Ježíšem hlášení do Říma. Bohužel se Acta Pilati nedochovala. Zřejmě byla zničena spolu s dalšími dokumenty při pozdějších barbarských nájezdech na Řím.⁶ Jejich existence je však i přesto prokázána nade vší pochybnost.

Mezi další autory patří Gaius Suetonius Tranquillus (asi 70-140 n. l.). Byl vysoce postaveným římským úředníkem pracujícím počátkem druhého století pro císaře Trajána (98-117) jako správce archivů a knihoven v Římě. Poté, za jeho nástupce Hadriána (117-138 n. l.), zastával Suetonius ještě významnější funkci, a to císařského tajemníka. Ve své literární činnosti se zaměřoval na biografii a dvě zmínky o Ježíši nacházíme v jeho nejznámějším biografickém díle nazvaném *Životopisy dvanácti císařů*. Tam popisuje osudy císařů od Caesara po Domitiana (tj. do roku 96 n. l.). V části věnované císaři Claudiovi (vládl 41-54 n. l.) a jeho opatřením v oblasti národnostní a náboženské politiky píše: „*Židy vypudil z Říma, protože tam pod vlivem Chresta vytrvale vyvolávali nepokoje.*“⁷

Tato zmínka potvrzuje svědectví Skutků apoštolských, kde Lukáš vypráví, jak se apoštol Pavel setkává se židovským párem z Pontu, který musel nedávno opustit Itálii, protože císař Claudius vydal rozkaz o tom, že Židé mají opustit Řím (Sk 18,2). Je však Chrestos označením pro Ježíše Krista? Existují někteří badatelé, kteří navrhuji vidět v tajemném Chrestovi tvůrce jakési samostatné židovské sekty odlišné od křesťanů. Pravděpodobnější a mezi akademiky málo zpochybňovaný je ovšem názor, že se jedná o Ježíše, jehož ztotožňování se slíbeným Mesiášem (řecky Christos) vyvolávalo v židovských obcích nepokoje mezi jeho přívrženci a odpůrci. Suetonius svoji zprávu zaznamenává počátkem prvního století po Kr. Tím, že čerpá z dostupného archivu, se domnívá, že se Chrestus stále pohybuje v Římě. Méně než dvacet let po Kristově smrti a (údajném) zmrtvýchvstání se na periferii římské říše v Jeruzalémě dostává vznikající křesťanské společenství do hledáčku samotného císaře.

Druhou Suetoniovu zmínku o křesťanech nacházíme v témže díle, v kapitole zaměřené na císaře Nerona již po velkém požáru Říma. Ve výčtu znovuobnovených trestů a zákazů píše: „...*popravování křesťané, druh to lidí propadlých nové a škodlivé pověře*“⁸. Této informaci předchází líčení spíše chvályhodných Neronových činů. Suetonius stejně jako Tacitus začleňuje svoji informaci o trestech pro křesťany do doby

⁶ MALÝ, R. *Církevní dějiny*, str. 6.

⁷ SÜETONIUS, T. G. *Životopisy dvanácti císařů*, str. 220.

⁸ Tamtéž, str. 240.

po požáru Říma, s touto událostí je ale nespojuje. Přejímá od něho stejnou rétoriku a následovníci jsou taktéž označeni jako křesťané.

Plinius Mladší, místodržitel v Bithýnii (61-113), popisuje v dopise císaři Trajánovi život křesťanů a uvádí, že „*velebí Krista jako Boha*“.⁹ Pokud ale budeme kritičtí, Suetinus mluví o Kristově vlivu a o křesťanech. To ovšem nemusí znamenat ani důkaz jeho existence, ani že se jednalo o Ježíše, kterého máme na mysli. U Plinia máme zase popis křesťanské praxe, jež přímo neukazuje na nutnost toho, že by Kristus musel žít. Stejně tak mohli křesťané uctívat bájnou postavu, jako v jiných případech u řeckých a římských bohů.

Průkazněji nám poslouží syrští pohanští spisovatelé z 2. stol., Lukianos ze Samosaty a Mara bar Sarapion. Lukianos ve svém díle O Peregrinově smrti v 11. kapitole zesměšňuje jak život prvních křesťanů, tak především jejich morálku odpuštění a lásky k nepřátelům: „*...dosud uctívají toho velkého člověka, který byl v Palestině přibyt na kříž, za to, že uvedl v život ten nový kult...jejich zákonodárce je přesvědčil, že si jsou navzájem bratry, jakmile se zaprou a pomínou řecké bohy a budou se klanět tomu svému ukřižovanému mudrci a budou žít podle jeho přikázání.*“¹⁰ Přestože není Ježíš výslovně jmenován, svědčí o něm úryvek velmi jasně. Mara bar Sarapion vyjadřuje ke křesťanství sympatie. Ve svém dopise, který psal z vězení svému synovi, mluví o mučednické smrti tří mužů – Sókrata, Pythagora a anonymního židovského Krále: „*Co měli Athénané z usmrcení Sokrata? Hladomor a pohroma na ně přišly jako soud za jejich zločin. Co měli obyvatelé ostrova Samos z upálení Pythagorova? Náhle byla jejich země zasypána pískem. Co měli Židé z popravení svého moudrého Krále? Hned potom bylo jejich království zničeno...Sokrates úplně nezemřel, žije dále v Platonově učení. Pythagoras úplně nezemřel, žije dál v Héřině soše. Ani nezemřel úplně ten moudrý Král. Žije dále v učení, které založil.*“¹¹ Tento dopis se zachoval a je uložen v Britském muzeu. Zmiňované zničení království se jasně vztahuje k dobytí Jeruzaléma Římany v roce 70, což se uskutečnilo jen pár desítek let po Ježíšově smrti. Během dějin izraelského národa se objevilo několik mužů, kteří se prohlašovali za krále a mesiáše, nicméně nedá se na ně použít formulace, že žijí dále v učení svých následovníků. Z toho

---

⁹ MALÝ, R. *Církevní dějiny*, str. 6.

¹⁰ Tamtéž, str. 6.

¹¹ Tamtéž, str. 7.

je patrné, že také v pohanských vrstvách vzdělaných obyvatel bylo rozšiřující se křesťanství známé.¹²

1. 2 ŽIDOVSKÉ ZDROJE

Zřejmě nejranější zmínky o Ježíši z pera židovských autorů najdeme v Babylónském Talmudu. Částečně jej sepsal rabín Akiba před smrtí v roce 135, částečně pak rabín Juda kolem roku 200. Píše se zde, že Ježíš žil, činil zázraky, přitahoval k sobě následníky a zemřel za názory, které byly shledány jako heretické. O jeho smrti je napsáno, že byl pověšen. Rozumí se tím však ukřižování.¹³ Dále se autoři shodují s evangelií na tom, že Ježíš zemřel ve věku 33-34 let a že jméno jeho matky zní Marie.¹⁴ Objevují se také narážky na narození z panny. Tyto narážky se nacházejí v pozdější rabínské i pohanské literatuře. Pojednávají o narození Ježíše ze svazku Marie s římským legionářem s přídomkem Pantera. To pochází zřejmě z pozměnění slova „panna“, které v řečtině zní podobně – parthenos. Cílem toho byla snaha zdiskreditovat víru v nadpřirozené narození Ježíše, na což se zaměřil Jan (J 8,41) a později Origenes, Proti Celsovi, 1:32.

Badatelé se krom souboru rabínských spisů často obraceli k paralele u pohanského filosofa Celsa a jeho polemickému spisu *Alethés Logos*. Ten byl sepsán v druhé polovině druhého století. Zachoval se pouze v citacích ve výše zmíněném Origenově díle *Contra Celsum* (231-233). V něm Celsus představuje Židy, debatující s Ježíšem. Obviňuje ho zde z vytvoření smyšleného příběhu o svém pannenském zrození. Zastávají názor, že Ježíš pocházel z židovské vesnice a jeho matkou byla chudá venkovská žena, která se živila předením. Byla vyhnána svým manželem tesařem pro obvinění z cizoložnictví. Dále říkají, že potom, co byla vyhnána, se potulovala po ulicích a chovala se nehodným způsobem, načež porodila Ježíše. Jelikož žili v chudých poměrech, dal se později Ježíš najmout na dělnické práce v Egyptě. Tam se měl přiučit magickým silám, kterými byli Egypťané proslulí. Vrátil se ješitný díky nabytí těchto sil a z téhož důvodu si také udělil titul Syna Božího.¹⁵

---

¹² Srov. MALÝ, R. *Církevní dějiny*, str. 7.

¹³ Viz řecky kremamenos (Ga 3,13), kremastenton (L 23,39).

¹⁴ Babylonský Talmud, Sanhedrin 106b.

¹⁵ Srov. SCHÄFER, P. *Jesus in Talmud*, str. 18-19.

Pokud se zaměříme na další zdroje, jedním z nejznámějších historiků byl Josephus Flavius, který žil v 50. letech 1. stol. n. l. Jeho nejslavnější zmínka o Ježíši se nazývá *Testimonium Flavianum*. Pro svou až zarážející shodu se základními informacemi z evangelií se též označuje jako tzv. „*Evangelium Flaviovo*“. Nalezneme jej ve všech dochovaných kopiích osmnácté knihy rozsáhlého dvacetisvazkového díla *Židovské starožitnosti*. „*V tomto čase žil Ježíš, moudrý muž, můžeme-li ho vůbec nazvat člověkem. Byl učitelem všech lidí, kteří s radostí přijímají pravdu a strůjcem zcela neuvěřitelných činů. Tak kolem sebe shromáždil mnoho Židů a také pohanů. Byl Kristus. A ačkoliv jej Pilatus dal na popud nejpřednějších z našeho lidu ukřižovat, přece mu jeho přívrženci zůstali věrní. Proto se jim třetího dne ukázal znovu živý, jak to a mnoho jiného předpověděli proroci. A až do dnešních dnů trvá lid křesťanů, kteří po něm přijali své jméno.*“ (XVIII,3)¹⁶

I když toto znění není vědci pokládáno za autentické, jisté je, že Flavius se o Ježíši opravdu zmiňuje. Resumé nalézáme u Aleny Frolíkové: „*Josephus Flavius se ve svém díle Dějiny Židů z roku 93/94 zmínil o Ježíši, považovaném za Mesiáše, který je se vši pravděpodobností totožný se zakladatelem křesťanství. Zanechal nám svědectví o tom, že Ježíšův bratr Jakub a jiní byli obviněni z nedodržování židovského zákona a že byli odsouzeni a popraveni. Druhá zpráva v 18 knize téhož díla je problematická. Byla patrně přepracována v křesťanském duchu. Původní znění zachoval s největší pravděpodobností Agapios, ovšem v arabském znění. Obě Flaviovy zmínky jsou stručné, což odpovídá m.j. nepatrnému významu křesťanství v jeho počátcích.*“¹⁷

Ve Flaviových *Válgách židovských* se nachází určitý odkaz na Ježíše v církevní staroslovenské verzi, není ovšem pokládán za dostatečně důvěryhodný.¹⁸

---

¹⁶ SIDON, K. *Evangelium podle Flavia*, str. 21.

¹⁷ FROLÍKOVÁ, A. *Ranné křesťanství očima pohanů*, str. 15

¹⁸ Srov. KLINGHOFFER, D. *Proč Židé zavrhnli Ježíše?: Zlomový bod v dějinách Západu*, str. 277.

2. JEŽÍŠŮV PŮVOD A NAROZENÍ

2. 1 NOVOZÁKONNÍ RODOKMENY

Podle starého židovského přesvědčení, které vychází ze starozákonních proroctví, by měl Mesiáš pocházet z Davidova rodu – měl by být Synem Davidovým. V Matoušově i Lukášově evangeliu rodokmen Ježíše sahá až k Davidovi po Josefově linii. Ani jeden z evangelistů nevnímal problematicky Ježíšův davidovský původ z Josefovy strany jakožto jeho nebiologického otce a početí z panny. Oba rodokmeny se shodují jen od Abrahama k Davidovi. Tyto rozpory vedou k dojmu, jako by byly vytvořeny účelově až později.¹⁹

2. 2 TOLDOT JEŠU

Již rabínská literatura zahrnuje reakce na křesťanské názory. Je však nesnadné konkrétně je doložit. Jednou ze zaznamenaných reakcí je legenda v románovém podání o Ježíšovi, zvaná Toldot Ješu (Rodopisy Ježíšovy). Jak už zde výše zaznělo, nepřekvapí nás informace, že se podle Toldot Ješu Ježíš narodil z cizoložství, znesvětil Chrám, provozoval magii a slovně napadal legitimitu Zákona. Pilát jej dal zatknout a pověsit na kříž. Ježíšovi stoupenci ale jeho mrtvolu odstranili, a šířili poté zprávu o jeho zmrtvýchvstání.²⁰

Zde lze vysledovat některá převzatá základní fakta z evangelia. Zdrojem je téměř ve všech případech Matoušovo evangelium. S evangeliem shodně určuje za Ježíšovu matku Marii s tím, že ho nepočala se svým mužem Josefem. Měl se z cizoložství narodit proto, že se k Marii, aniž by ho poznala, vkradl římský setník Pantera. Pro umocnění pocitu nehodnosti a nečistoty u židovských čtenářů dopomáhá i to, že Marie právě menstruovala. Pohlavní styk v této době Zákon zakazuje a ženu staví do rituálně nečistého stavu. Z toho pro židovské čtenáře vyplývalo, že také Ježíšova krev se stala

---

¹⁹ Srov. FLUSSER, D. *Ježíš*, str. 25.

²⁰ Srov. STEMBERGER, G. *Úvod do judaistiky*, str. 130.

nečistou. Zajímavostí je, že Toldot Ješu připouští vinu Židů na smrti Ježíše. To je ovšem zdůvodněno oprávněností tím, že byl pro ně čaroděj.²¹ Podívejme se to detailněji.

Nejvýznamnější část je věnována popisu pašijového příběhu z Nového zákona s odkazem na židovskou vinu a hanbu coby vrahů Krista. Místo toho, aby se bránili, situaci obrací - připouštějí a přijímají za to odpovědnost. Není zde ale důvod cítit hanbu, neboť podle práva odsoudili rouhače a modloslužebníka. Ježíš si tedy zasloužil smrt oprávněně. Následně podrývají křesťanskou myšlenku zmrtvýchvstání tím, že je navždy trestán v pekle. Ujišťují, že tento osud čeká všechny Ježíšovy následovníky, kteří v tohoto šarlatána složili svou důvěru. Trvají na tom, že žádné zmrtvýchvstání není, zvláště ne pro něj a jeho následovníky; jinými slovy, neexistuje naprosto žádné ospravedlnění pro tuto křesťanskou sektu, která se drze prohlašuje za novou úmluvu (Nový zákon) a která je na cestě ustanovit sebe jako nové náboženství (neposledně jako církve s politickou mocí).²²

Stáří spisu se odhaduje na 3. - 4. století. Spadá do pozdně talmudického období. Téměř každý rukopis se odlišuje od dalších, z toho vyplývá, že prošel dlouhou ústní tradicí. K části tradic Toldot Ješu se objevují paralely v Talmudu, zřejmě byl tedy Talmudem inspirován. Mohl vznikat souběžně s deuterio-evangeliem, která se taktéž datují do 4. století. Nejranější zlomky spisu pocházejí z genizy v Káhiře. Nejstarší, který se nám dochoval celý, pochází až z 15. století. Toldot Ješu byl mezi Židy ve středověku zřejmě široce rozšířený. Píše o tom Raymond Martini ve svém díle *Pugio Fidei* na konci 13. století.²³ Tento španělský dominikánský mnich, jež své dílo nazval *Pugio Fidei*, což v překladu znamená *Dýka víry*, můžeme řadit mezi spisy polemické, kde je užito mnoho výňatků z talmudických a pozdně rabínských spisů. Samuel Krauss poskytl první scholastickou analýzu Toldot Ješu, založenou na redakci a ucelené analýze různých verzí textu (r. 1902), která až dodnes zůstává směrodatným zpracováním tohoto tématu.²⁴

Záměr tohoto spisu byl shodný se záměrem protižidovských polemik středověku – vybavit posluchače či čtenáře informacemi, které zabrání konverzi.

---

²¹ Srov. DREXLEROVÁ, A. *Jákob a Ezau na cestě smíření? Dějiny židovsko-křesťanských vztahů*, str. 81.

²² Srov. SCHÄFER, P. *Jesus in Talmud*, str. 9

²³ Srov. DREXLEROVÁ, A. *Jákob a Ezau na cestě smíření? Dějiny židovsko-křesťanských vztahů*, str. 81.

²⁴ Srov. SCHÄFER, P. *Jesus in Talmud*, str. 3-4.

2. 3 NAROZENÍ Z PANNY

Co si židovská tradice začala ústně předávat o Ježíšově původu, početí a životě, jsme si již řekli. Je však nadpřirozené početí nutným předpokladem pro existenci Mesiáše? Je tento předpoklad vlastní židovským představám?

Panenské zrození skutečně známe i z čistě židovských pramenů. A to jak z helenizovaných židovských zdrojů, tak z izraelských kněžsko-apokalyptických kruhů. Doklad o tom máme od Filona Alexandrijského ve spise De Cherubim, 40-51. Filon, silně ovlivněný platonismem, zastává názor, že ctnostní muži opravdu poznávají své ženy jinak než sexuálně. Za příklady jmenuje Abrahama, Izáka, Jákoba a Mojžíše. Žena představuje smyslnost, která odvádí od poznání. Tuto touhu je tedy třeba překonat. Podle Filona přijímá Sára, Rebeka a Lea sémě přímo od Boha. Na Sárů vzhlédl Bůh v její osamělosti, a tak otěhotněla. Zřetelnější je to u Lei, kdy v Gn 25,21 čteme, že Bůh otevřel její lůno. Rebeka počala z Boha, když se za ni Izák modlil. To vše Filon interpretuje božím zázračným početím. Helénské židovství tedy tuto formu znalo. Žádnou podobnost s literární formou novozákonních textů tu však nelze prokázat.²⁵

Podobnost mnohem zřetelněji vidíme v porovnání se zprávou o panenském narození Melkisedechově, které je zapsáno v závěru delšího znění staroslověnské knihy Henochovy. Melkisedech měl zachovat řádné kněžství, jež bylo během potopy ohroženo. Jeho matka Cofanima umírá ještě během těhotenství. Když ji chtějí Noe a její muž Nir pohřbít, nachází chlapce sedět vedle své mrtvé matky. Během potopy je pak Melkisedech přenesen archandělem Michaellem do ráje. Kněžství je tak zázračně zachováno. Ve starozákonních překladech se tento text takřka neobjevuje, byl pokládán za křesťanskou vsuvku. V listu Židům je totiž Ježíš označen jako „*kněz na věky podle řádu Melkisedekova*“ (Žd 5,6). Přestože je dále uvedeno, že nemá žádné předky (Žd 7,3), nečiní to žádné potíže. Že se skutečně nejedná o křesťanskou vsuvku u Henochovy knihy, dokládá nález kumránského zlomku, v němž zastává Melkisedech funkci nebeského soudce při posledním soudu a připomíná Syna člověka z etiopského Henocha 37-71.²⁶

V listu Židům jde především o zdůraznění naplnění obou mesiášských aspektů v Ježíši – velekněžství i davidovskou příslušnost. Jedná se tedy zřejmě o reakci

²⁵ Srov. SCHUBERT, K. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*, str. 19-21.

²⁶ Tamtéž, str. 21-23.

na esejské představy v rámci židovství, které autor listu reflektuje a vymezuje. Jasně proklamuje, že Mesiáš nepříjde z oddělených řad esejců, ale přichází nyní skrze Ježíše.

2. 4 URČENÍ DATA

Datovat Ježíšovo narození přesně na den není možné. 25. prosinec jakožto den narození vzniká až ve 4. století za vlády císaře Konstantina. Církev se tak snažila nahradit slavení pohanského zimního slunovratu. Nejstarší doložený římský kalendář z roku 334 o tom svědčí.²⁷ Výpočet roku také není snadný, určující historická data se v evangeliích rozcházejí. Dnes se vědci kloní k názoru, že se Ježíš narodil o čtyři roky dříve, než se datuje rok, od něhož začíná náš letopočet. Počátek letopočtu pochází ze špatného výpočtu z 6. století. Provedl jej římský řeholník Dionysius, který se pokusil zařadit Ježíšovo narození do chronologie odvíjející se od založení Říma. Chybně umístil jeho narození do římského roku 753 a. u. c. (ab urbe condita). I když je tato skutečnost široce přijímaná a známá, přepsání letopočtu není pravděpodobné z čistě praktických důvodů.

V evangeliu podle Matouše a Lukáše existuje dostatek informací alespoň k přibližnému určení Ježíšova příchodu na svět. Podle Matouše tehdy nad Judskem vládl Herodes Veliký (Mt 2,1). Jeho vláda v Jeruzalémě spadá mezi léta 37 př. n. l – 4 př. n. l. Dále se Matouš zmiňuje o jeho smrti, k níž došlo v roce 4 př. n. l. Jeho nástupcem se stal Archelaos, který vládl deset let (Mt 2,19-22). O Herodovi se dočteme i u Lukáše, např. na začátku jeho vyprávění o Janu Křtiteli (L 1,5). Po křtu od Jana mu bylo „asi třicet let“ (L 3,23).

Pokud budeme hledat v Lukášově evangeliu další historické události, které by napověděly něco bližšího, budeme zřejmě zklamáni. Na první pohled se to zdá snadné. Ježíšovo narození spojuje toto evangelium s ediktem císaře Augusta nařizujícím univerzální census v římské říši. V Palestině měl toto nařízení provést Quirinius, jenž působil jako správce v Sýrii.

U Lukáše je census zvláštní také tím, že požaduje, aby lidé učinili své prohlášení osobně, a to nikoli v místě svého bydliště, ale v místě původu. V evangeliu se mluví o soupisu „po celém světě“, což by znamenalo po celé římské říši. Neexistuje však

---

²⁷ Srov. VERMES, G. *Ježíšovo narození, Historie a legenda*, str. 15.

žádný historický doklad, který by toto tvrzení podepřel. Cenzus by se nemohl vztahovat na Itálii, jejíž občané byli od daní osvobozeni. Týkal by se tak pouze provincií říše, ale žádný starověký pramen nedosvědčuje, že by kdy byl nařízen pro všechny ve stejnou dobu. Ukazuje se, že také Lukášovo zasazení Quiriniova cenzu do Herodových let je mylné. Proti jeho historické přesnosti mluví tvrzení o tom, že Kaifáš sdílel svůj úřad s Annášem. Kaifáš byl ovšem veleknězem v letech 18-36 a Annáš tuto funkci zastával v letech 6-15. Dalším zjištěným omylem je Lukášovo zařazení ve Skutcích apoštolských, kde tvrdí, že povstání Theuda předcházelo ve dnech soupisu Judu Galilejského (Sk 5,37). Tím ho klade před rok 6 po Kr. Od Josepha Flavia se ale dozvídáme, že povstal za prokurátora Fada, působícího v letech 44-46. Rozdíl tvoří tedy čtyřicet let.²⁸

Z řečeného vyplývá, že přesné datum Ježíšova narození není možné z evangelií určit. Lze pouze odhadnout ve shodě s vědeckými studiemi, že k němu mohlo dojít před jarem roku 4 př. n. l. Pravděpodobněji však v roce 5 nebo i o něco dříve.

2. 5 NAROZENÍ V BETLÉMĚ

O Ježíšově narození v Betlémě mluví Matoušovo i Lukášovo evangelium. Vzhledem k tomu, že obě uvádějí Ježíšův rodokmen pocházející z davidovské linie, je přirozené, že místem narození je právě Betlém, kde se sám David narodil. Rozcházejí se v tom, zda se Ježíšova rodina uchýlila do Betléma kvůli sčítání lidu (L 2,23), nebo tam bydlela a do Nazaretu odešla až později (Mt 2,23). Důraz na davidovský původ i narození v Betlémě tak dokládá přesvědčení, že Mesiáš musí splňovat tyto podmínky.²⁹ Navazuje to na proroctví, v němž má být davidovská dynastie v mesiášské době opět obnovena (Mi 5,1). Králové Davidovy dynastie byli při korunovaci pasováni na adoptivní syny Hospodinovy. To vyplývá z některých žalmů, které o korunovaci vypovídají – např. Ž 2,7-8. Ve druhé knize Samuelově z Nátanova proroctví plyne, že naděje spojené s davidovskou dynastií nekončí politickou porážkou od vnějšího protivníka. Měly chránit dynastii před nebezpečím z vnitřku. Nestačily na to, aby odvrátily cizí nebezpečí naplněné králem Nebúkadnesarem roku 587 př. n. l. Tato očekávání nesplňovali někteří králové ze zmíněné dynastie. Můžeme z toho usoudit, že

---

²⁸ VERMES, G. *Ježíšovo narození, Historie a legenda*, str. 100.

²⁹ Srov. FLUSSER, D. *Ježíš*, str. 25.

tyto představy a naděje byly promítány do budoucnosti s až eschatologickým chápáním směřujícím k Mesiášovi.³⁰

Zpráva o tom, že muži, kteří se přišli narozenému Ježíši poklonit, nebyli žádní králové, už pronikla do širšího povědomí. Kým ale doopravdy byli? A jak tato tradice vznikla? V Novém zákoně čteme, že muži následující hvězdu nebyli ani králové, ani žádní „mudrci“. Jsou nazváni mágy či kouzelníky. K povýšení na královskou hodnost došlo naroubováním na starozákonní text s epizodou z evangelia o Ježíšově dětství. Úryvek pochází z Izajáše: „*K tvému světlu přijdou pronárody a králové k jasu, jenž nad tebou vzejde.*“ (Iz 60,3) Pokračuje se pak dalším veršem: „*...ponesou zlato a kadidlo a budou radostně zvěstovat Hospodinovu chválu.*“ (Iz 60,6) Nikde se také nepíše, že byli tři. Tato „skutečnost“ byla vyvozena z počtu darů zmíněných v Matoušově evangeliu za předpokladu, že každý dal po jednom daru.³¹ Z řečeného vyplývá, že se toto prorockví nedá sloučit s nastalými událostmi tak, jak jsou zachycené v evangeliích.

3. JEŽÍŠOVA NAUKA

Pokud chceme hovořit o Ježíšově nauce, musíme si nejprve určit, do jaké tradice ji lze zařadit. Dnes je již bez vší pochybnosti jasné, že Ježíš byl Žid. Zda Židem zůstal v rámci svého učení, bude předmětem našeho zkoumání dále. Křesťané Ježíšovu židovskou identitu znovu objevují a hledají kořeny a významy, které osvětlují věroučné články, jež se dají v plnosti pochopit pouze v židovském kontextu. Do jaké židovské skupiny ale Ježíš patřil, to už tak jednoznačné není. Objevují se názory, že byl saducej, esejec, farizej nebo že patřil do rabínské tradice.³² Se saduceji ho mohlo spojit odmítání ústní tradice, kterému napovídají některé jeho kritické výroky. Tento výklad bude prezentován níže. I kdyby tomu tak bylo, nemohl by být saducejem v plnosti, protože ti odmítají víru v posmrtný život. Nejrozšířenější a nejvíce přijímaný je názor, že patřil do farizejského hnutí. Ve farizejích viděl soudobé dědice Mojžíšovy a prohlásil, že podle jejich učení by měli lidé utvářet své životy. „*Na stolicích Mojžíšově zasedli zákoníci a farizejové. Proto číňte a zachovávejte všechno, co vám říkají, ale ne to, co dělají, neboť oni mluví, a nečiní.*“ (Mt 23,2)

---

³⁰ Srov. SCHUBERT, K. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*, str. 15.

³¹ Srov. VERMES, G. *Ježíšovo narození, Historie a legenda*, str. 16-17.

³² Pozn.: V novozákonních textech jsou označováni jako „zákoníci“.

Zajímavou analýzu Ježíše spatřujeme zde: „*Přestože byl nepřímo ovlivněn esejstvím, v zásadě vycházel z univerzální, nesektářské podoby židovství, jehož filosofie a praxe byla farizejská. Nebylo by chybou líčit Ježíše jako farizea v širším slova smyslu... Ale přestože jeho kritika farizeů nebyla tak nepřátelská jako ze strany esejců...díval se na farizeje zvnějšku a neztotožňuje se s nimi.*”³³

Ježíšovo farizejství potvrzuje například křesťanský profesor Marvin R. Wilson: „*Zdá se...že Ježíšovo učení se nejvíce blíží učení farizeů...*” Koneckonců, v evangeliích se dočítáme, že byl osmého dne obřezán, slavil Pesach, za svého života měl následovníky pouze ze Židů, docházel do synagog, kde vyučoval. Profesor E. P. Sanders dokonce zpochybňuje vyzdvihování rozdílů mezi Ježíšem a jeho rabínskými současníky. Poukazuje na skutečnost, že mnoha Židům, kteří začali bádát v novozákonních studiích a byli zároveň obeznámeni s rabínskou tradicí, se podařilo prokázat, jak blízko měl Ježíš k rabínům, a kolik jej toho naopak dělilo od nepřátelské farizejské tradice. Vyjadřuje se k tomu takto: „*Situace se jeví následovně: lidé, kteří toho o judaismu a především jeho zákonech vědí patrně nejvíc – tj. badatelé z řad Židů – nenacházejí mezi Ježíšem a jeho současníky žádné zásadní třecí plochy.*”³⁴ Pokud by to ale takhle bylo, proč by v synagogách Ježíš tak popouzel Židy, že ho chtěli po jednom jeho kázání shodit ze skály, jak to líčí ve svém evangeliu Lukáš?

V evangeliích Ježíš opakovaně zdůrazňuje, že dodržuje příkázání Tóry. Beze sporu také přijímal některé obecně definované příkazy – např. košer pokrmy či chrámové obětiny. Dodržovali je i jeho následovníci bezprostředně po jeho smrti. Podle některých Židů, např. Davida Klinghofferera zavrhl ale ústní Tóru, která je vysvětlujícím komentářem k psané Tóře. Ta představuje základ rabínského judaismu a pohlíží na Pentateuch jako na šifrovaný dokument. Vychází z předpokladu, že spolu s prvními pěti knihami Mojžíšovými byl Mojžíši zjeven také klíč k jejich objasnění. Struktura a provázanost této ústní tradice tvoří dohromady “*mistrovskou drobnokresbu Tóry - nejen Tóry coby konečného znění Pentateuchu..., ale Tóry coby nekonečné tradice judaismu jako celku, v němž se odráží Boží mysl přenesená do světa lidí.*”³⁵ Touto problematikou se budeme zabírat dále.

---

³³ FLUSSER, D. *Ježíš*, str. 62.

³⁴ SANDERS, E. P. *Jesus and Judaism*, str. 55.

³⁵ KLINGHOFFER, D. *Proč Židé zavrhli Ježíše? Zlomový bod v dějinách Západu*, str. 70.

3. 1 KÁZÁNÍ NA HOŘE

V souvislosti s Ježíšovým pojetím Zákona zahrnuje slavné kázání na hoře také základní nástin jeho etiky. Každá etika, která se snaží setrvat v rámci náboženského systému, se musí vyrovnávat se základními články víry.

„Když spatřil zástupy, vystoupil na horu; a když se posadil, přistoupili k němu jeho učedníci. Tu otevřel ústa a učil je...“ (Mt 5, 1 – 2). Pro křesťanské čtenáře neznající dobové realie nicneříkající detail, otevírající příběh. Pro Žida je to ovšem dobře známým postupem pro začátek učení rabína. Tento postup vychází z Tóry. Na jiném místě Matoušova evangelia stojí, že každý den „sedával v Chrámě a učil.“ (Mt 26,5) Naproti tomu promluvy v podobenstvích a čtení z Písem bylo pronášeno vestoje, jako to Ježíš učinil například v nazaretské synagoze: „povstal, aby četl z Písma“ (Lk 4,16) Mnohem přesnější než horské kázání, jak se obvykle označuje, by bylo horské učení. Učení jsou podle rabínské praxe vždy jen zasvěcení učedníci v užším kruhu, zatímco velké promluvy jsou určeny pro větší okruh posluchačů. Častěji mají formu podobenství, aby byly snáze srozumitelné obyčejným lidem bez vzdělání – nap. rolníkům a pastýřům.

Nikde se ale v evangeliu nedočítáme, na jakou horu šel vlastně Ježíš své učení předat. Pro jedny jde o neznámý pahorek v Galileji,³⁶ podle dalších se jedná o horu Sinaj. Pokud není uvedeno jinak, pro Žida jde právě o toto význačné místo. Ostatní hory jsou na jiných biblických místech uvedeny, jako např. Sión v Jeruzalémě, Hebron, Tábor, Karmel ad.

Pro toto tvrzení můžeme nalézt podporu v kontextu novozákonních spisů. Ježíš je v evangeliích osmnáctkrát srovnáván s Mojžíšem – ať už jde o zvláštní okolnosti opřádající jejich narození, vraždění dětí v Betlémě, které připomíná faraonův příkaz k usmrcení všech hebrejských chlapců, útěk do Egypta, exodus, čtyřicet dní (roků) pokušení na poušti, až po horu Proměnění, kde se Mojžíš Ježíšovi zjevuje. Ve všech těchto místech lze spatřit paralely na dějiny spásy. Jak Ježíš, tak Mojžíš vystupují na horu, aby Bohem dané učení předávali lidem. I Ježíš nechává zástupy za sebou, stejně jako Mojžíš, kterému Bůh přikázal, že lid nesmí vystoupit vzhůru spolu s ním. (Ex 24,2).³⁷

³⁶ Srov. NEUSNER, J. *Rabín mluví s Ježíšem*, str. 169.

³⁷ Srov. LAPIDE, P. „Kázání na hoře“. In: *Revue Sdružení křesťanů a židů*, č. 61-62, str. 30.

Panují dohady, zdali mohlo být vůbec přítomno tolik lidí, na něž se v evangeliu odkazuje jako na „zástupy“. Pochybnosti vycházejí z toho, že v takových podmínkách by jeho kázání vyslechl jen blízký okruh lidí. Dalším otazníkem je právě charakter Ježíšovy promluvy, která svědčí spíše pro výše zmíněnou tradici pro zasvěcené. Ať už tato informace sloužila evangelistovi pro podtržení významu Ježíšovy osoby, potažmo jeho učení, nebo jako symbolické vyjádření zástupů, jakožto zástupů vyvoleného Božího lidu, na účinnosti to nic neubírá. Ježíšovo soustředění na okruh jeho následovníků je prostý – měli jako „kvas“ oslovit a zasáhnout masy lidí.

3. 1. 1 BLAHOSLAVENSTVÍ

Blahoslavenstvím Ježíš otevírá své horské učení. Vzal za své Izajášovu výzvu: *„Dodejte síly ochablým rukám, pevnosti kolenům klesajícím. Řekněte plachým srdcím: Buďte rozhodní, nebojte se! Hle, váš Bůh přichází!“* (Iz 35,3–4). Tím, že Ježíš oslovuje a povzbuzuje lidi na okraji společnosti, kterých bylo zřejmě přítomno bezpočet, si připravuje půdu pro svůj spásonosný záměr. Židovskému uchu to ale není neznámé. Slovem překládaným jako „blahoslavený“ začíná na mnohých místech také Kniha žalmů, která až podivuhodným způsobem připomíná Ježíšovy motivy v blahoslavenstvích jmenované. Jistě to není shoda náhodná. Žalmy jsou součástí liturgických bohoslužeb v synagogách, kde také Ježíš často kázal.

„Blahoslavení lkající, neboť oni budou potěšeni“ (Mt 5,4), připomene ihned Židům verš: *„Hospodin je blízko těm, kdo jsou zkrúšeni v srdci zkrúšeného, zachraňuje lidi, jejichž duch je zdeptán“* (Ž 34,19). Ale také: *„Ti, kdo v slzách sejí, s plesáním budou sklízet“* (Ž 126,5). *„Blahoslavení čistého srdce, neboť oni uvidí Boha“* (Mt 5,8), obsahově připomíná: *„Kdo vystoupí na horu Hospodinovu? Ten, kdo má čisté ruce a srdce ryzí“* (Ž 24,3–4). *„Blahoslavení tiší, neboť oni zdědí zemi za dědictví“* je zaslíbení, vyhlášené jak v Mt 5,5, tak také v Ž 37,11.

Jak pro esejece, tak i pro Ježíše patřila chudoba, pokora, čistota a nepředstíraná prostota srdce mezi základní ctnosti zbožnosti. Ježíš a esejci věřili, že v blízké budoucnosti se dostanou do popředí lidé vytěsnění na okraj společnosti, jak zaznívá z několika blahoslavenství. Trochu záhadně působí první blahoslavenství:

„*Blahoslavení chudí v duchu*³⁸, *neboť jejich je království nebeské.*“ (Mt 5,3) Koho přesně tím měl Ježíš na mysli? Na základě nálezů svitků od Mrtvého moře můžeme tuto nejasnost odhalit. Označení „chudí v duchu“ bylo čestným titulem rozšířeným mezi eseji.³⁹ To jsou ti, jímž je dán Duch svatý. V jednom oddílu z esejského zpěvníku autor děkuje Bohu za to, že ho ustanovil kazatelem své milosti. Byl vyvolen, „*aby ohlásil pokorným mnohá Tvá milosrdenství, aby ti, kdo jsou zkoušeného ducha, slyšeli o spáse z věčného zdroje, a těm, kdo truchlí, ohlásil věčnou radost.*“⁴⁰ Nelze si nevšimnout, že výrazy „pokorným“, „chudým v duchu“, a „truchlícím“ plně odpovídají prvním třem Ježíšovým blahoslavenstvím.

Posledním blahoslavenstvím se však Ježíš staví do zcela nového postavení vůči Tóře: „*Blaze vám, když vás budou tupit a pronásledovat a lživě mluvit proti vám všecko zlé kvůli mně. Radujte se a jásejte, neboť máte hojnou odměnu v nebesích, stejně pronásledovali i proroky, kteří byli před vámi.*“ (Mt 5,11-12) Toto je velmi klíčový výrok pro pochopení jeho vnímání situace a svého postavení vůči Tóře. Zatímco předešlá blahoslavenství jsou svébytným etickým komentářem k Tóře, zde ale Ježíš naznačuje úlohu své osobnosti. Nejen že zaslubuje odměnu těm, kteří budou zachovávat širší a morálně náročnější etiku Písma, ale také těm, kteří budou trpět kvůli němu. To je odvážné tvrzení, nad kterým se pozastaví Žid, ale jistě mnozí další. Co tím Ježíš myslel? Proč by měli být lidé pronásledováni za vyšší etický rámec dodržování Tóry a následně trpět za to, že je to učil právě on? Další možností je, že by trpěli proto, že Ježíš ztělesňuje jedinečný příklad, kdy se blahoslavenství ztělesňují právě v jeho osobě. Mohlo by to znamenat, že by trpěli kvůli tomu, že by vyznávali Ježíšovo výsostné postavení jakožto ztělesnění všech těchto principů, obsažených (nejen) v blahoslavenství. Utrpení by tak nesli také kvůli tomu, že si Ježíš určuje zvláštní postavení v rámci Izraele.

Pomoc při interpretaci Ježíšových slov nenacházíme ani v následující větě, která následuje: „*stejně pronásledovali i proroky, kteří byli před vámi*“ (Mt 5,12) Proroci taktéž v určitém smyslu představovali ztělesnění svého učení. Ačkoli se nám to z dnešního pohledu a v našem demokratickém prostoru zdá těžko pochopitelné, výzvy k morálnímu jednání a duchovnímu obratu nejen ve starozákonní době takřka vždy

---

³⁸ Je možné přeložit i jako pokorní.

³⁹ Srov. FLUSSER, D. *Blessed are the Poor in Spirit*, in: *Judaism and the Origins of Christianity*, str. 102-114.

⁴⁰ FLUSSER, D. *Ježíš*, str. 82.

vedly k násilnostem, které končily tragickou smrtí jejího hlasatele. Ježíšova slova mohou patřit jak k pronásledování kvůli etice Ježíšově, tak i proto, že Ježíš se chápe samotným ztělesněním Tóry, což může být pro mnohé Židy nepřekonatelným soustem. Ačkoli každý rabín požívá určitou dávku autority, je třeba ozřejmit, čím ta Ježíšova tak vyniká a dráždí. Ve světle kontextu ostatních pasáží evangelií požívá Ježíš autoritu Božího Syna, jenž ztělesňuje a zároveň obsahuje v sobě samém Tóru jedinečným způsobem. Je třeba vnímat razanci Ježíšových výroků. Nikdo v celé starozákonní tradici se neodvážil vystupovat s takovou mírou sebejistoty a autority, než Ježíš. Rozdíl mezi ním a Mojžíšem je mimo jiné ten, že zatímco Mojžíš představuje prostředníka Božího zjevení, Ježíš jakožto Syn Boží je samým ztělesněním Božího zjevení. Nemůže být tedy „pouhým“ učitelem Tóry či etiky, ale je někým, kdo etiku a morálku přesahuje a také se skrze tuto morálku projevuje.⁴¹

V této souvislosti lze uvést pasáže, které ozřejmí Ježíšovo postoj ke svému jedinečnému postavení: *„Ne každý, kdo mi říká „Pane, Pane“, vejde do království nebeského, ale ten, kdo činí vůli mého Otce v nebesích. Mnozí mi říkají v onen den: „Pane, Pane, což jsme v tvém jménu neprorokovali a ve tvém jménu nevymítali zlé duchy a ve tvém jménu neučinili mnoho mocných činů? A tehdy jim prohlásím: „Nikdy jsem vás neznal, jděte ode mne, kdo se dopouští nepravosti. A tak každý, kdo slyší má slova a plní je, bude podoben rozváznému muži, který postavil svůj dům na skále“* (Mt 7,21-24). V pozdější židovské tradici nalezneme rabíny či učence, kteří byli také určitým ztělesněním Tóry kvůli své autoritě a moudrosti. Rozdíl, mezi takovým učencem a Ježíšem je ale markantní – zatímco učenec sliboval spásu a vedl k ní, Ježíš ji přinášel v rámci své osoby. Snadno tak můžeme chápat rozhorčení Židů, pro něž je takové tvrzení nepřijatelné.

Pokud se vrátíme k Ježíšovým blahoslavenstvím, nápadnější paralelu mezi nimi a varovným „běda“ směřovaným k zákoníkům a farizejům najdeme v židovském spise, který není esejský, ale náleží k okrajovému esejskému hnutí.⁴² Jedná se o tzv. Závěti patriarchů, které se dochovaly v křesťanském provedení. Není nesnadné vysledovat jejich původní židovskou verzi. Mají formu řečí na rozloučenou dvanácti synů Jákovových. V uvedené ukázce mluví Juda o spáse na konci času: *„Bude jeden lid Páně a jeden jazyk. Už nebude duch klamu Belialova, neboť bude uvržen do ohně navěky*

⁴¹ Srov. JEŽEK, V. *Etika spásy, židovská etika v době Ježíše Krista*. In: *Dialóg křesťanstva a judaizmu*, str. 114-127.

⁴² Srov. FLUSSER, D. *Some notes to the Beatitudes*, str. 117.

*a natrvalo. Kdo skončili život ve smutku, povstanou v radosti, kdo trpí chudobou, zbohatnou, kdo trpí nouzí, budou nasyceni, kdo jsou slabí, budou posíleni, a kdo byli zabiti pro Pána, probudí se k životu. Jákob s výskotem poběží jako jelen a Izrael v radosti jako orel vzlétne. (Bezbožní pak budou zarmouceni a hříšníci budou plakat a všechny národy budou slavit Pána navěky.)*⁴³ Podobnost esejských myšlenek s Ježíšovými slovy je více než zřejmá. Některé židovské skupiny na okraji esejského hnutí, které se setkávaly i s rabínským židovstvím, nebyly tak radikální a nepřátelské. Snadno se tak mohl Ježíš s jejich názory setkat a odrazit je ve svém učení. To se týká jak myšlenky neodporovat zlému, tak také dobré zprávy určené především pro chudé a vyvržené. Vnitřní esejský konflikt mezi nenávisť a láskou k ostatním lidem, Ježíš reflektuje dále v tématu věnovanému Zákonu.

3. 2 JEŽÍŠOVO POJETÍ ZÁKONA

Abychom pochopili Ježíšovo pojetí zákona, musíme si uvést, co o něm vyučoval, jak to máme zachyceno v evangeliích. „*Nemyslete si, že jsem přišel zrušit Zákon nebo Proroky: nepřišel jsem zrušit, nýbrž naplnit. Neboť vám v pravdě říkám: dokud nepominou nebe a země, ani nejmenší písmenko, ani jediná čárka ze Zákona nepomine, dokud se vše nestane. Tedy ten, kdo poruší jeden z oněch nejmenších předpisů a bude učit jiné, aby to dělali také tak, bude pokládán v Nebeském království za nejmešního, kdo je naopak bude uskutečňovat a učit jim, ten bude pokládán v Nebeském království za velikého. Neboť vám říkám: nebude-li vaše spravedlnost překonávat spravedlnost zákoníků a farizeů, nevejdete do Nebeského království.*” (Mt 5,17-20) V tomto prohlášení je Ježíš nekompromisní a daleko radikálnější než mnozí jiní rabíni jeho i pozdější doby. Např. rabi Chija ben Abba a rabi Jochanan, byli oba ochotni upustit od písmenka Tóry, pokud by tím bylo jméno Bož zjevně vyvýšeno (a ne znesvěceno).⁴⁴

Na tomto místě můžeme dodat, že Talmud obsahuje vágní zmínku o Ježíši jakožto učiteli Tóry, což je celkem ve shodě s Ježíšovým portrétem v Novém Zákoně. Jeden příběh v Bavli představuje Ježíše právě jako učitele Tóry, v dialogu s tehdejšími rabíny

---

⁴³ SOUŠEK, Z. *Knihy tajemství a moudrosti: mimobiblické židovské spisy: pseudoepigrafy I.*, str. 241 - 242.

⁴⁴ Jeb 79a.

a dokonce prezentuje jejich výklad halachy. Typickým rabínským způsobem je jeho učení předáno z jeho úst jedním z jeho věřících studentů. Zarážející je zde fakt, že příběh nezahrnuje Ježíše samotného (a také jen málo s jeho žákem), ale spíše zachycuje rabínského následovníka Ježíše a jeho učení. Napadá se zde křesťanská sekta pomocí zrcadla rabínského vnímání křesťanství. Příběh se objevuje v Bavli Avodah Zarah 16b-17a. Existuje ovšem paralela ranějších palestinských zápisů, jež zachycují Ježíše ještě strozeji a kritičtěji, než v babylonské verzi.⁴⁵

3. 2. 1 TÓRA VERSUS ZÁKON

Ve své práci užívám tato slova jakožto synonyma, a to bez toho, abych Zákonu přisuzovala nějaký pejorativní příděch. V odborných teologických kruzích se tak ale mnohdy činilo, proto sem zařazuji Lapideho rozbor Zákona, „naplnění“ a „nejmenšího přikázání“ z výše zmíněného Ježíšova výroku.

V přesném znění Ježíš nikde slovo Zákon nepoužívá, vyjadřuje se vždy o Tóře. Tóra znamená poučení nebo učení, které jako takové obsahuje spíše zaslíbení, naplnění, dějiny spásy a étos, než vlastní zákon a ustanovení, které domněle vedou k suchému legalismu, jak i dnes můžeme nalézt v mnoha křesťanských biblických komentářích. V křesťanském žargonu se již zde jedná o evangelium – radostné poselství o Boží lásce a o Bohem darované svobodě židovskému člověku. Svoboda, která by na sebe nevezala odpovědnost plnit také své morální závazky, by vedla jen k úpadku a otroctví tělesných tužeb. To koneckonců můžeme dnes v hojnosti pozorovat.

Význam Tóry pro Židy můžeme snadno vypořadovat z liturgie synagogálních bohoslužeb, při nichž kázal také Ježíš. Jedno z centrálních požehnání se týká daru Tóry, která jak známo, vedla k vytvoření lidu Izraele. Nenazývá se ani „zjevení“ ani „nařízení“ či snad „zákon“, ale ahava, což znamená láska. Právě plnost Boží lásky se zjevuje v daru Tóry, za níž Židé každodenně vyslovují dík: *„Nekonečnou láskou jsi miloval svůj lid, dům Izrael. Učil jsi nás Tóre a přikázáním, zákonům a ustanovením. Proto, Pane, náš Bože, když uléháme, i když vstáváme, mluvíme o tvých zákonech a stále se radujeme a plesáme pro slova učení tvé Tóry a tvých přikázání. Vždyť ona jsou náš život a trvání našich dnů. ... Necht' od nás nikdy neodstoupí tvá láska.“* Bez osvobozující radostné zvěsti zrodu – není Sinaje Božích přikázání. Avšak bez Sinaje

⁴⁵ Srov. SCHÄFER, P. *Jesus in Talmud*, str. 41.

s desaterem nemůže fungovat aktivní život ve víře. Láska a přikázání neznamení v židovském chápání protiklad, ale tvoří harmonický a pevně propojený svazek. Vždyť z lásky byla Tóra dána a z lásky je zachována. Její cesty jsou cesty líbezné, říká o ní liturgie, a všechny její stezky vedou k pokoji.⁴⁶

Prevenčí před strnulým jednostranným výkladem Tóry se rabínská praxe brání třemi zásadami – dynamikou, svatostí a interpretační mnohostí. Ve všech Mojžíšových knihách je několikrát použita úvodní věta „*Podle těchto přikázání budete žít!*“ – rabíni chápou sloveso na konci jako výzvu k ustavičně obnovované interpretaci, aby bylo Písmo stále nabitě životadárným smyslem, o který v něm jde především.

Další zásadou je svatost lidského života, která prostupuje strukturu židovských zákonů. K záchraně vlastního nebo cizího života či ochraně zdraví, nejen že mohou, ale musejí být dočasně porušena takřka všechna přikázání, vyjma tří. V Talmudu stojí: „*Kdo zachová jediný život, bude mu počítáno, jako by zachránil celý svět.*“⁴⁷ Poslední zásadou proti legalistickému ustrnutí, jež často Ježíš nazývá zákonictvím je předpoklad, že v každém biblickém slovu je obsaženo sedmdesát výkladových možností. Sedmdesát významů se váže k symbolickému počtu národů světa v Gn 10, které žijí vedle sebe. Všechny sedmdesát výkladových možností je právoplatných, nikdo tak nemůže prohlásit, že právě jeho výklad je ten jediný správný. Tato poučka byla dobře známá již za Ježíšových dob. Hermeneutická rozmanitost je umožněna charakterem hebrejštiny, která neobsahuje samohlásky. To dává prostor pro čtení a chápání jednoho slova dvěma i třemi odlišnými způsoby – aniž by se jakkoli Tóra pozměnila. Ježíš se k tomu vyjadřuje: „*Amen, pravím vám: Dokud nepomine nebe a země, nepomine jediné písmenko ani jediná čárka ze Zákona, dokud se všechno nestane*“ (Mt 5, 18). Tato Bohem chtěná exegetická svoboda umožňovala rabínům v případě potřeby vykládat biblický text jinak, a to při současném zachování věrnosti duchu Písem. Např. podle biblického příkazu (Dt 15, 1– 6) měly být v Izraeli na konci každého sedmiletého období odpuštěny všechny nezaplacené dluhy. Toto ustanovení mělo ulehčit chudým, vdovám, sirotkům a cizincům v převážně zemědělské společnosti. V průběhu společenského vývoje k městskému způsobu života se však ukázalo, že ke konci sedmileté lhůty bylo pro chudé téměř nemožné získat půjčku. Když Hilel moudrý, jehož někteří badatelé počítají k učitelům mladého Ježíše, zjistil, že toto původně sociální

---

⁴⁶ LAPIDE, P. „*Kázání na hoře*. In: Revue Sdružení křesťanů a židů, č. 61-62, str. 32.

⁴⁷ Mišna, Sanh. 4:5.

opatření vede k naprosto nesociálním důsledkům, navrhl řešení, jež se uplatnilo v pěti směrech: chránilo věřící před vykořisťováním dlužníky; střežilo přestoupení příkazu (Dt 15, 9); ulehčovalo chudým možnost půjčování i během sedmého roku; odporovalo sice striktnímu slovnímu znění biblického ustanovení, ale především přizpůsobilo základní sociální citění Písma novým poměrům. Ježíšovo kázání na hoře plně odpovídá tomuto flexibilnímu schématu při zachování věrnosti Tóře.⁴⁸

3. 2. 2 NAPLNĚNÍ

Další překladová chyba se týká slova „naplnit“. Neodpovídá duchu hebrejského jazyka. Zatímco „zrušit“ je známé židovskému užití ve smyslu „odvolat“ nebo „zbavit síly“, neobstálo by u Židů jako protějšek slov „zachovávat“ (Mt 19,17), „činit“ (Ř 2,13) nebo „ustanovit“ ve smyslu „potvrzovat“ (Ř 3,31). Pátou možnost uvádí jedno místo v Talmudu⁴⁹, které pravděpodobně užívá stejné slovo, jaké použil Ježíš v původním aramejském znění: „*Nepřišel jsem, abych přidával, ani abych ubíral Mojžíšově Tóře,*“ což opět odpovídá ustanovení Dt 4,2. Co evangelista, nebo jeho pozdější řecký redaktor, mohli mít na mysli, když zde vkládají Ježíšovi do úst nežidovské slovo, může osvětlit přídavek k Mt 5,18: „*Až se všechny věci stanou*“. Tímto způsobem vznikne časově nevymezený prostor pro dějiny spásy. *Zcela nepokryté ohraničení platnosti Tóry je v křiklavém rozporu se začátkem věty „dokud nepomine nebe a země“.* *Ve shodě s tím mohly být Ježíšova smrt a zmrtvýchvstání viděny jako „naplnění“ zaslíbení, takže s velikonoce přišel nový věk a tím také „konec zákona“.* *Toto teologizování se provádí uchem jehly řeckého slova „naplnit“, které u Matouše (Mt 23,32) znamená také „dovršit“ (něco ještě nedokončeného) a u Lukáše (Lk 7,1) pak nabývá významu „dokončit“.* *Pavel z toho těží závěr, že to, co je „dovršeno“, „dosáhlo svého cíle“, může být tudíž jen „překonáno“ a konečně „zrušeno“.* *Tak je Ježíšovo slovo o věčné platnosti Tóry během třiceti let převráceno v protiklad. Ježíš se stává „koncem zákona“ (Ř 10,4).⁵⁰*

Nebýt tohoto překladového vývoje, nemuselo by docházet k naprosto odlišným, ne-li přímo protikladným interpretacím. Ačkoli měli gnostikové k židovství převážně

⁴⁸ Srov. LAPIDE, P. „Kázání na hoře.“, In: Revue Sdružení křesťanů a židů, č. 61-62, str. 33.

⁴⁹ Šabat 116b.

⁵⁰ LAPIDE, P. „Kázání na hoře.“, In: Revue Sdružení křesťanů a židů, č. 63, str. 22.

ambivalentní vztah a v určitých aspektech na židovství navazovali, přesto mnoho starozákonních témat získalo negativní konotace. V nemilost upadl i sám Bůh Izraele, který byl chápán jako stvořitel negativního světa.⁵¹ Gnostický kněz Markion tak málem docílil toho, aby byla celá (také) Ježíšova bible odstraněna z křesťanského kánonu.

3. 2. 3 NEJMENŠÍ PŘIKÁZÁNÍ

Poslední spojení, na něž se zaměříme, je „nejmenší přikázání“. To se vyskytuje v devatenáctém verši páté kapitoly Matoušova evangelia. Jelikož nesmí pominout jediné písmenko Tóry, dokud trvá svět, je zbytečné se zabývat možností odstranění jakéhokoli biblického přikázání. Ačkoli židovství zná „lehká“ a „těžká“ přikázání (viz „*což těžšího v Zákoně*“ v Mt 23,32), nezná však žádné „nejmenší přikázání“. To je jasným důkazem řeckého posunu v překladu. Ještě nepravděpodobněji se jeví jeho výrok o tom, že kdo by zrušil jedno z nejmenších přikázání, bude v nebeském království pokládán za nejmenšího. Nedpovídá to duchu předchozí řeči. Dokonce by to mnohé mohlo povzbuzovat k přestoupení Tóry. Proč by se člověk měl namáhat s pečlivým dodržováním Tóry, když i tak má jistotu, že o obecenství s Bohem na věčnosti nepřijde? Pro takové by mohl být oporou verš, že v království nebeském „*mnozí budou poslední a poslední první*“ (Mt 19,30).

Je pravděpodobnější, že Ježíš řekl: „*Každý, kdo porušil třeba jen jedno lehčí přikázání – jako třeba desátky z máty, kopru a kmínu (Mt 23,32), bude v Božím království shledán „lehký“*“. Paralelu pro toto tvrzení najdeme v knize Daniel, kde je vynesena Boží soud nad Baltazarem, jehož kralování „*bylo sečteno*“, on sám „*zvážen na váze a shledán příliš lehký*“ (Da 5,25nn). Přičemž by „*tekel*“ (příliš lehký), ze slovní hříčky známého „*Menemene- tekel*“, bylo podkladem pro užití výrazu „*nejlehčí přikázání*“. *Jen ve smyslu vyloučení z nebeského království všech těch, kteří obcházejí Tóru s příliš velkou svobodou, byla by tato závěrečná věta ve shodě s potrojnou povahou rabínské rétoriky.*⁵² Myšlenku takřka shodnou vyjadřuje rabi Abba bar Kahana zhruba o dvě desetiletí později: „*Tóra postavila nejlehčí mezi přikázáními na roveň nejzávažnějším. Nejlehčí se týká propuštění ptačí matky (Dt 22,6) a nejzávažnější se týká ctění rodičů (Ex 20,12); ale u obou stojí psáno: Abys byl dlouho živ! (stejná*

⁵¹ Srov. PRUDKÝ, M. *Zvláštní lid Páně – křesťané a židé*, str. 37.

⁵² LAPIDE, Pinchas: „*Kázání na hoře*“. In: *Revue Sdružení křesťanů a židů*, Praha, 2010, č. 63, str. 22.

mzda)⁵³ Ve stejném duchu se ozývá i varování v Jakubově listu: „*Kdo by totiž zachoval celý zákon, a jen v jednom přikázání klopýtl, provinil se proti všem.*“ (Jk 2,10).

Nyní ale opusťme jazykový rozbor a vraťme se k Ježíši. Své tvrzení o nerušení, ale naplnění Zákona a Proroků dále ilustruje souborem pouček, které formulují mnohem náročnější požadavky ze strany Zákona. Z Desatera tak ukládá nejen nezabíjet, ale ani se nehněvat na svého bratra, nejen necizoložit, ale také se na ženu nedívat chtivě, místo nepřisahat křivě ukládá nepřisahat vůbec atd. Na tom není nic zvláštního ani troufalého, ba naopak. Každý učenec může jak navázat v tradici a přijmout ji jako celek, tak na ni také kreativně navázat a rozvést, aniž by ji to nějak oslabilo. Traktát z Mišny stanovuje zásady víry a pravidla chování: „*Mojžíš dostal Tóru na Sinaji a předal ji Jozuovi, Jozue starším a starší prorokům. A proroci ji předali mužům z velkého shromáždění. Ti řekli tři věci: „Bud'te rozvášní v soudech. Vychovejte mnoho učedníků. Udělejte obrannou zed' kolem Tóry.*“⁵⁴ Podle mužů z velkého shromáždění se nemá citovat Písmo, ale předávanou tradici obohatit vlastním učením. Ježíš v tomto postupu nijak nevybočuje.

Projděme si nyní postupně Ježíšovo rozšiřující učení a srovnajme, zda se židovským učením koresponduje, nebo se mu vymyká. Ježíš zdůrazňuje přikázání z Leviticu 19,18 „miluj bližního jako sebe sama“. U příkazu Nezabiješ pak rozvádí: „*Já vám však říkám: Kdokoli se hněvá na svého bratra, bude se za to zodpovídat.*“ (Mt 5,21) Podobné konkrétní rozvedení a osvětlení nauky Zákona můžeme nalézt v Mišně, kde nejlépe odpovídá Rabbimu Jóchanovi ben Zakaji na jeho otázku, jaká je přímá cesta, již se má člověk držet, jeho žák Rabbi Eleazar ben Arach – velkorysý duch. Dále Rabbi Eleazar praví: „*Ať je ti úcta ke tvému bližnímu stejně drahá jako úcta patřící tobě samému. A neměj blízko ke hněvu. A kaj se den před smrtí.*“ Další žák, Rabbi Jose Kněz, pak pokračuje: „*Ať je ti majetek tvého bližního stejně drahý jako tvůj vlastní. A připrav se učit se Zákon, protože ti nepřipadne jako dědictví. A vše, co děláš, dělej pro Nebe.*“⁵⁵ Zde tedy nacházíme až překvapivou shodu.

U přikázání Nezcizoložíš pak říká: „*Já vám však říkám: Kdokoli žádostivě pohlíží na nějakou ženu, už s ní zcizoložil ve svém srdci.*“ (Mt 5,27-28) Paralelu lze vyčíst u knihy Přísloví, kde je varováno před touhou po kráse špatné ženy a nechat se jí svést. (Př 6,25-26) Problematicky se nejeví ani jeho: „*Slyšeli jste dále, že předkům bylo řečeno: Nebudeš křivě přísahat, ale splníš své přísahy vůči Pánu. Já vám však říkám,*

⁵³ Kiddušin I,61b.

⁵⁴ NEUSNER, J. *Rabín mluví s Ježíšem*, str. 44.

⁵⁵ Traktát Abot 2,8ff z Mišny.

abyste vůbec nepřísahali.” (Mt 5,33-34) I zde najdeme varování z Přísloví, že Hospodin nenávidí falešné svědky. A protože má člověk přirozeně sklony ke hříchu, je logicky lepší, když se toho vyvaruje, než aby někdy podlehl a přísahal křivě. V tehdejší době totiž pro daného člověka mohlo znamenat ohrožení života, pokud by při soudní při lhal proti obviněnému.

Problematické může být Ježíšovo další tvrzení, které říká: „*Slyšeli jste, že bylo řečeno: Oko za oko, zub za zub. Já však říkám, abyste nevzdorovali zlovolníkovi: naopak, uhodí-li tě někdo do pravé tváře, nastav mu i druhou...*” (Mt 5,38-39) Židé si toto mohou vykládat jako pasivitu vůči zlu, což je v rozporu se Zákonem i Proroky, jak na to upozorňuje např. Jacob Neusner. Odpor proti zlu nemá podle něho nic společného se zásadou „oko za oko”. Nespadá dle jeho názoru do oblasti „obranné zdi kolem Tóry”. Je povinností každého věřícího odporovat zlu, bojovat za dobro, milovat Boha a bojovat s těmi, kdo se hlásí k nepřítelům Boha. Zákon neříká nic o nekladení odporu proti zlu, ani se nezastává zbabělce, který se podrobí. Mlčí i o člověku, který by z pýchy považoval pod svou úroveň stavět se na odpor zlu. Zákon vždy vyzývá věčného Izraele, aby bojoval za Boží věc. Schvaluje také vedení války a uznává legitimní sílu.⁵⁶ Dále k tomu říká: „*Proto mi připadá neslychané Ježíšovo tvrzení, že je náboženskou povinností stát se založenýma rukama tváří v tvář zlu.*”⁵⁷ Tento verš ale nebyl nikdy všeobecně přijímán a chápán v křesťanské tradici ve prospěch striktního pacifismu. Křesťanský pacifismus byl jen okrajovou záležitostí. Naopak byla propracovaná např. otázka spravedlivé války v raném středověku církevními otci, později Tomášem Akvinským aj.

V knize Přísloví nalezneme, že „vlídná odpověď odvrací rozhořčení” (Př 15,1). Taktéž zde najdeme: „*Hladoví-li ten, kdo tě nenávidí, nasyť jej chlebem, žízní-li, napoj jej vodou, tím shrneš řeřavé uhlí na jeho hlavu a Hospodin ti odplatí*” (Př 25,21-22). Žid si toto vyloží tak, že by měl vždy, když je to jen trochu možné, zvolit dobro. Nepřipravuje ho to však o jinou možnost volby. Rozvedení Ježíšovo se může jevit jako příliš důrazné a troufalé.

Dále Ježíš učí: „*Slyšeli jste, že bylo řečeno: Budeš milovat svého bližního a nenávidět svého nepřítele. Já vám však říkám: Milujte své nepřátele a modlete se za své pronásledovatele. Vy tedy budete dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec.*”

---

⁵⁶ Srov. NEUSNER, J. *Rabín mluví s Ježíšem*, str. 49.

⁵⁷ Tamtéž, str. 49.

(Mt 5,43-4,48) Že se mají nenávidět nepřátelé, to ale v Zákoně nenajdeme. Pouze podle komentářů pozdějších rabinů se má nenávidět zlo, nikoli ten, kdo jej koná. Jak už však bylo řečeno výše, nepřátelům Boha se má odporovat. To ostatně dělá i sám Ježíš na jiných místech. Zákon dokonce jasně říká, že se má bojovat proti Božím nepřátelům. Za příklad může sloužit Amalek a Koracha. Odkud Ježíš tento názor čerpal? Nabízí se odpověď, že je to reakce na eseje z Kumránu, pro něž byla nenávist k nepříteli jedním ze základních kamenů vlastního sebechápání.⁵⁸

Jak jde ale toto všechno dohromady? Nabízí se jedno vysvětlení, a to, že Ježíš neměl na mysli užívat této rady v celospolečenském měřítku, v politickém uspořádání společenství, ale spíše by tak měli jednat jeho učedníci mezi sebou i k lidem mimo ně. Podle C. G. Montefiora tak „*veřejná spravedlnost leží mimo okruh jeho zájmu*“.⁵⁹ Zdá se, že Ježíš v tomto případě nemluví k věčnému Izraeli, ale ke skupině svých učedníků. Vyjadřuje se tak spíše k jednotlivcům, než aby mluvil k celému světu. Posun k individuální etice, která je pro Židy těžce přijatelná, proto může být pro takového posluchače cizí.

Zarážející je pro Žida také způsob prezentace, jakým Ježíš své učením předává. „*Slyšeli jste, že bylo řečeno..., ale já vám říkám...*“ neodpovídá rétorice Mojžíšově, kde sděluje, co přijímá od Boha, ani všeobecně vzato žádné rétorice proroků. V Matoušově evangeliu na to můžeme nalézt reakci: „*Neboť je učil jako někdo, kdo má moc, a ne jako jejich zákoníci.*“ Ale takovou moc měl jen Mojžíš. Zákoníci učili, jaký je význam sdělení, které Mojžíš z Boží moci označil za Zákon. Jak ale chápal Ježíš své postavení v rámci Zákona? Zdá se, že se staví mimo něj, spíše nad něj. Hlavním bodem není jeho učení, ale především jeho osobní úloha. Ježíš se tedy vyčleňuje nad proroky a učitele zákona a mluví k těm, kteří jsou ochotni přijmout především jeho, a posleze to, co říká. „*Kdokoli poslouchá tato má slova a plní je, dá se přirovnat k rozváznému člověku, který si postavil dům na skále.*“ (Mt 7,24)

To je ale těžké přijmout, protože Mojžíšův zákon nikde neříká, že Bůh bude předávat pokyny prostřednictvím někoho jiného než Mojžíše a proroků. V tom případě by to byl jiný zákon, protože Ježíš vystupuje sám za sebe. „*Bereme-li za měřítko Zákon, Ježíš požadoval něco, co Zákon přiznává pouze Bohu*“.⁶⁰

⁵⁸ Srov. SCHUBERT, K. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*, str. 42.

⁵⁹ MONTEFIORE, Claude Goldsmid: *The Synoptic Gospels*, str. 71.

⁶⁰ NEUSNER, J. *Rabín mluví s Ježíšem*, str. 55.

3. 2. 4 ŠABAT

Šabat je v Tóře vymezen jen rámcově, rozpracován je v Mišně, která byla vůbec prvním pokusem o zapsání tradic, které měl předat rabinům sám Mojžíš. Uvádí se zde, že o šabatu je zakázáno nošení věcí, protože tím se zvyšuje jejich hodnota, pokud se např. donese věc někam, kde je zrovna potřeba. Ježíš byl za porušování šabatu několikrát napadán. Uzdravil muže, jenž byl nemocný třicet osm let, a pak mu řekl: „*Vstaň, vezmi své lože a chod!*” Lidé, kteří to slyšeli, však namítali: „*Je sobota, a proto nesmíš nosit lože.*” (J 5,8,10) Uzdravení slepého bylo opět terčem kritiky, protože připravil mast a přiložil mu ji na oči. Uzdravení samotné je dovoleno, ale nesmí být spojeno s přípravou léku, pokud to není spojeno s ohrožením života, což tento případ nesplňoval.⁶¹ Proto měli farizejové námitky: „*Ten člověk není od Boha, protože nezachovává sobotu.*” (J 9,16) Uzdravování slovem ale bylo dovoleno a ze synoptických evangelií lze vyčíst, že Ježíš si těchto omezení byl vědom. Kritiky opět využil při jiné příležitosti, a to, když šel v sobotu kázat do synagogy. Tam slovem uzdravil člověka, který měl odumřelou ruku a zdůraznil, že je lepší činit dobré skutky než žádné, i když připadají na sobotu. „*Ale oni byli zmateni a radili se: „Co máme s tím Ježíšem dělat?“*” (L 6,11)

Tím, že se zmínky o farizejích v synoptických evangeliích rozcházejí, připadá v úvahu možnost, že tam farizejové vůbec nebyli a posloužili pouze autorům pro teologické účely. Jakožto doklad tohoto tvrzení může sloužit příhoda s obilím, vyložená v následujících řádcích. Kde by se najednou vzali farizejové na poli? Vraťme se ale ještě k příhodě z kázání ze synagogy. Tam Ježíš předložil názor, že je v souladu se zákonem člověka zachránit, a činit tak dobro v sobotu. Vychází to z klasického židovského přístupu k druhým, které je zachyceno v Mišně: „*Z toho, že na světě byl stvořen jen jediný člověk, plyne poučení, že když kdokoli způsobí zkázu jediné duše, je mu to podle Písma přičteno, jako by způsobil zkázu celému světu, a když kdokoli zachrání život jediné duše, je mu to podle Písma přičteno, jako by zachránil celý svět.*”⁶² Ježíš neudělal nic jiného, než že využil tento princip v sobotu na uzdravení člověka, ačkoli nebyl v přímém ohrožení života. U Matoušova vyprávění farizejové nejsou přítomni. Zmínka o tom, že ho zahubí, spíše poukazuje na pozdější vsuvku. Je

---

⁶¹ M. Šabat 14:3, Joma 8:6.

⁶² M. Sanhedrin 4,5.

nepravděpodobné, že by se smluvili na jeho odstranění právě po události, kdy někomu pomohl a uzdravil ho.

V souvislosti s Ježíšovým uzdravováním však vyvstal další problém – odpouštění hříchů. To pronesl po uzdravení ochrnutého člověka, kterého k němu přinesli na nosítkách. Někteří zákoníci to vnímali jako rouhání. „*Kdo může odpustit hříchy, než sám Bůh.*“ Dále se píše, že se lidí zmocnila bázeň a chválili Boha, který dal takovou moc lidem. (Mt 9-2-8) V té době panovalo přesvědčení, že nemoc je důsledkem spáchaných hříchů, takže odpouštění mohlo vést k jejich uzdravení.⁶³ Ježíš ukázal, že Bůh dal moc vyhlásit odpouštění hříchů, i když se jimi přímo neprovinili. Důležitou roli zde hrála i víra, kterou Ježíš zdůrazňoval. Také je vhodné si všimnout, že Ježíš nemocnému odpustil až poté, co byli lidé naplněni právě vírou, zřejmě včetně nemocného. Původní zpráva o této události neuvádí víru v Ježíše samotného. Ta se stala nedílnou součástí křesťanské víry a identity později (setkat se s tím můžeme však už v Janově evangeliu).⁶⁴

Další problematika týkající se šabatu pojednává o jedení klasů. Kdyby hrozila vypjatá situace, např. vyhladovění, umožňovala by ústní tradice o šabatu i jinak zakázanou práci – sklizeň.⁶⁵ Ježíš ale dovolil svým učedníkům trhat v sobotu klasy a jíst, aniž by došlo k naléhavému případu. V synoptických evangeliích se o této příhodě dočítáme: „*Jednou v sobotu procházel obilím a jeho učedníci trhali klasy, mnuli z nich rukama zrní a jedli. Někteří z farizeů však řekli: „Jak to, že děláte, co se v sobotu dělat nesmí!*” (Mk 2, 23, Lk 6,1) K tomu je ovšem nutno dodat, že všeobecně byl rozšířen názor, že v sobotu je tato činnost dovolena. Podle rabiho Jehudy bylo dovoleno jak sbírání klasů, tak jejich mnutí prsty.⁶⁶ K pohoršení farizejů tak nedošlo pouze kvůli překročení šabatu, jak by se na první pohled mohlo zdát. Problém mohl být v tom, že se Ježíšovi učedníci zachovali podle galilejské tradice, mezi něž patřil i zmiňovaný rabi Jehuda. Z tohoto je zřejmé, že řecký překladatel původního textu neznal souvislosti a pro oživení ještě přidal slovo o trhání pšenice. Tímto způsobem se do evangelijní tradice dostal jediný záznam o překročení zákona.⁶⁷ Ježíš tedy jednal v souladu s umírněným proudem zákoníků. „*Sobota je učiněna pro člověka, a ne člověk*

⁶³ Srov. FLUSSER, D. *A lost Jewish Benediction in Matthew 9:8*, str. 535-542.

⁶⁴ Srov. FLUSSER, D. *Ježíš*, str. 57.

⁶⁵ M.Šabat 7,2.

⁶⁶ Srov. PINES, S. *The Jewish Christians of the Early Centuries of Christianity According to a New Source*, str. 63.

⁶⁷ Srov. KISTER, M. *Plucking on the Sabbath and Christian-Jewish Polemic*. In: Immanuel, str. 35-51.

pro sobotu. Proto je člověk pánem i nad sobotou.“ (Mk 2,27) Zákoníci tvrdili totéž: „*Sobota je ti svěřena, nikoli ty sobotě.*“⁶⁸

Ježíš vedl také spory o správné dodržování šabatu, když se má provést obřízka a vychází právě na tento den. Dle tradice by měl být v tento den zakázán jakýkoli chirurgický zákrok, který nevede k záchraně člověka či nějakého jeho údu, což obřízka nesplňuje. Pentateuch ale jasně stanovuje, že má být prováděna osmý den po porodu. Rabíni to chápali jako nadřazený úkon před striktním dodržáním šabatu. Ve světle toho se Ježíš ptá farizejů, proč tedy před příkazem odpočívat nemají přednost i jiné druhy léčby: „*Přijímá-li člověk v sobotu obřízku, aby byl dodržen Mojžíšův zákon, proč se na mne zlobíte, že jsem v sobotu uzdravil celého člověka?*“ (J 7,23)

Jmenujme si některé předpisy týkající se rituální čistoty, kvůli kterým byl Ježíš kritizován. V psané Tóře nenajdeme např. povinnost omývat si ruce před jídlem. I to bylo součástí ústní tradice. Smyslem bylo povýšení aktu jídla na svátost povznesenou nad pouhé zasyčení pro přežití. Pro Ježíše však nebyla tato tradice relevantní. Markovo evangelium svědčí o tom, že když Ježíše farizejové zpovídali, proč si jeho učedníci nemyjí ruce, reagoval: „*Opustili jste přikázání Boží a držíte se lidské tradice.*“ (Mk 7,8, Mt 15,9)

Nicméně je třeba dodat, že v Ježíšově době zněl předpis takto: „*Mytí rukou před jídlem je věcí volby, omývání po jídle je povinností.*“⁶⁹ Že by právě toto vedlo k všeobecnému pohoršení v řadách Židů, rozhodně říci nelze. „*Dá se předpokládat, že až do zničení Chrámu a možná i později nebylo mytí rukou před běžným jídlem přijímáno všemi mudrci ani nebylo praktikováno v celém Izraeli.*“⁷⁰ Z řečeného vyplývá, že předpis o mytí rukou před jídlem nebyl v té době obecně závazný. Platil pro ty, který jej přijali jako svůj závazek. Stupeň a rozsah takového závazku se různil. Farizejové patřili mezi ty, jejichž pravidla pro rituální čistotu byla volnější než u esejců.

Ježíš rozvíjí debatu o rituální čistotě šířeji dále: „*Ne, co vchází do úst, znesvěcuje člověka, ale co z úst vychází, to člověka znesvěcuje.*“ (Mt 15,11) Tento výrok plně zapadá do židovského právního systému. Lidské tělo se nestává nečistým, dokonce ani poté, co snědl zvířata zakázaná Mojžíšovým zákonem. V Ježíšově době obecně platilo, že striktní dodržování rituální čistoty může vést k mravní lhostejnosti.⁷¹ Ve světle těchto

---

⁶⁸ M'chilta k Ex 31,14 (103b).

⁶⁹ Berachot 5,13.

⁷⁰ ALON, G. *Jews, Judaism and the Classical World*, str. 221.

⁷¹ Srov. FLUSSER, D. *Ježíš*, str. 53.

informací tak můžeme lépe pochopit Ježíšovu kritiku. Ta se vztahuje na přepjaté lpění na povinnostech, které někteří z farizejů dobrovolně přijali, avšak také tvrdě vyžadovali po ostatních.

Obecně se zdá, že Ježíš kladl velký důraz na etické chování a rituální povinnosti opomíjel. Je tomu ale skutečně tak? Ať už jde o spor pravidla umývání rukou nebo trhání klasů, nebyl to Ježíš, ale jeho učedníci, kteří byli v dodržování zákona méně důslední. Pokud na něco farizejové nebo zákoníci narazili, využil toho Ježíš tak, aby na tom ukázal horší nešvary.

Pro dokreslení odlišného chápání Tóry a prezentace Ježíšovy nauky jmenujme některé další názory, kterými se odlišoval a které vzbuzovaly nevoli u farizejů, jak nás o tom informují novozákonní texty.

Ústní Tóra vymezuje minimální počet deseti věřících mužů pro modlitbu.⁷² Ježíš však nabádal své učedníky k modlitbám v soukromí: „*Když ty se modlíš, vejdi do svého pokojíku, zavři za sebou dveře...*” (Mt 6,6)

Na Jom Kipur ústní Tóra vybízí, aby Židé nevykonávali činnosti spojené s tělesným potěšením – to se týká nejen jídla, ale také mytí a potírání olejem. Účelem je důraz na akt pokání.⁷³ Ježíš ovšem tohoto nedbal a doporučoval pro postní dny následující: „*Potři svou hlavu olejem a tvář svou umyj.*” (Mt 6,17)

Důrazem ústní Tóry byla úcta k zemřelým, čímž se zároveň vzdával hold životu. Těla mrtvých se neměla nikde nechávat vystavená jako mršiny, ale okamžitě pohřbít. Tato povinnost byla přednější než všechny ostatní příkazy obsažené v Tóře.⁷⁴ Ježíš ale muži prosícím o účast na otcově pohřbu odpovídá: „*Následuj mě a nech mrtvé, ať pochovávají své mrtvé.*” (Mt 8,22, L 9,60)

Psaná Tóra prikazovala každému Židovi z generace Exodu, aby přispíval na údržbu pouštní svatyně půl šekelu. Nenajdeme zde však zmínku o tom, že by tato povinnost měla platit i nadále. Rabíni naopak pokládali příspěvek za nadále platný, každý tak měl přispívat půl šekelem ročně, dokud bude stát Chrám. Tím se měl zachovat kolektivní charakter chrámového kultu. Při sestavování Mišny se Rabbi Jehuda ha-Nasi (řečený Jehuda Kníže) tomuto tématu také věnoval. V Matoušově evangeliu ale čteme, že by lidé měli být od této daně „osvobozeni“. Dodává k tomu: „*Ale abychom je nepohoršili,*

---

⁷² Berachot 6a.

⁷³ M. Joma 8:1.

⁷⁴ M. Berachot 3:1.

jdi k moři a hod' udici, vytáhni rybu, která se první chytí, otevři jí ústa a najdeš peníz. Ten vezmi a dej jim za mne i za sebe.“ (Mt 17,26-27)

3. 3 JEŽÍŠŮV VZTAH K ÚSTNÍ TÓŘE

Vyložili jsme si Ježíšovo pojetí Zákona a úskalí, k jakým mohou jeho myšlenky vést pro některé židovské posluchače. Jaký měl ale Ježíš vztah k ústní tradici, jež Zákon vykládá? Dle Klinghofferera vnímal ústní Tóru pouze jako dodatečný lidský výtvar bez sebemenšího transcendentního vlivu nebo vedení. Pro své tvrzení předkládá mj. následující verše, které Ježíš farizejům říká: „*A tak jste svou tradici zrušili slovo Boží*“ a používá k této situaci verše z Izajáše: „*Marně mě uctívají, neboť učí naukám, jež jsou jen příkazy lidskými.*“ (Mt 15,6,9) Na jiném místě se vyjádřil takto: „*I vám zákoníkům běda! Zatěžujete lidi břemeny, která nemohou unést...*“ (L 11,46) Z toho plyne, proč se neodvolával na žádnou autoritu, ale na sebe sama, či proč necitoval dřívější učence jako jeho předchůdci. Zřejmě se tak nepokládal za článek v řetězu tradice, což je samotným jádrem rabínské identity. Jedině tak může být Pentateuch chráněn před libovolným zacházením a výkladem.⁷⁵

Na Ježíšovo sebechápání, které stojí mimo nebo nad dřívější řadou učenců, jsme narazili v přechodí kapitole o Zákonu. To se skutečně může jevit pro mnohé problematicky. Znamená to však, že by ústní Tóru zavrhoval? Verše, které cituje Klinghoffer, mohou takovému závěru napovídat. Pokud jsme si je ale zasadili do příslušného rámce a kontextu, docházíme k názoru úplně opačnému.

Ježíšův postoj k zákonu i k ústní tradici z evangelií někdy přestává být snadno rozpoznatelný díky osobitému pohledu a komentářům evangelistů. Také pozdější zásahy redaktorů udělaly své. Pokud jsou ovšem čteny v dobovém kontextu, Ježíš vystupuje jako Žid věrný zákonu, který nejen zná i ústní Tóru, ale své jednání koná v jejích konotacích. V případech, kdy kritizuje farizeje, naráží na nešvary, které byly všeobecně známy a které kritizují i ostatní rabínské autority. Výčet sedmi typů farizeje v Talmudu je variací na téma pokrytectví v pěti případech, dva z nich jsou pozitivní.⁷⁶ Právě tak Ježíš v jeho promluvě ohlašuje farizejům sedmkrát „běda“ a kritizuje je za to,

⁷⁵ Srov. KLINGHOFFER, D. *Proč Židé zavrhli Ježíše? Zlomový bod v dějinách Západu*, str. 76.

⁷⁶ B. Sota 22b, J. Berachot 13b.

že lidi obtěžkávají břemeny, jež sami nejsou ochotni nést. Nic však nenapovídá tomu, že by tím rušil ústní tradici, jak na základě těchto veršů vyvozuje Klinghoffer.

3. 4 JEŽÍŠ A JEHO ZÁZRKY

Ježíšovy zázraky, mezi něž v širším slova smyslu můžeme řadit také vymítání duchů, uzdravování, kříslení z mrtvých a další podivuhodné činy, jsou v křesťanské tradici tradičně považovány za potvrzení Ježíšova nároku na mesiášství, později také za potvrzení jeho božské přirozenosti. Jak ale chápou tyto činy Židé a co by pro ně tyto činy znamenaly, pokud by uznali jejich věrohodnost?

Vymítání zlých duchů stálo ruku v ruce s uzdravením, protože nemoc byla považovaná za důsledek působení zlých sil.⁷⁷ Farizejové na to reagovali dle evangelií velmi skepticky: „*On nevyhání démony jinak než ve jménu Belzebula, knížete démonů.*“ (Mt 12,24) Je tedy jasně patrné, že Židé tuto činnost ani existenci démonů samotných nepopírali. Mišna uvádí, že démoni prý byli vytvořeni za „soumraku v předvečer sedmého dne“ stvoření.⁷⁸ Rabíni měli dokonce znát způsob, jak démona dočasně zviditelnit. Poté, co to rabi Bivi bar Abaje vyzkoušel, utrpěl „újmu“, rabíni za něj vyprosili milost a on se uzdravil. Nezdá se však, že by se to vztahovalo přímo na posedlost, ale pouhou blíže nespecifikovanou újmu. Talmud považuje vymítání zlých duchů na úroveň s odstraňováním puchýřů.⁷⁹ Na obojí mělo pomoci léčivé zařikávání. V křesťanském pojetí nemůže být ale o zařikávání řeč. Ježíšova výjimečnost měla spočívat mj. v moci ovládat démony bez použití magie nebo jakýchkoli zařikávacích formulí. Pokud toto Žid připustí, dá se to přičítat k podobným schopnostem některých rabínů. Mezi takové se řadí rabi Chanin ben Dosa, který pocházel z Galileje. Jeho činy byly ve své době tak proslulé, že byl s Ježíšem srovnáván. Ježíš ovšem vyniká délkou časového období, kterou vymítání duchů věnoval. Krom zmíněné nedůvěry z řad některých farizejů ovšem není důvodu, proč by ho Židé měli právě pro toto zavrhnout.⁸⁰

Pokud se podíváme na talmudickou interpretaci Ježíšova vyhánění démonů, nalezneme pohled, jenž koresponduje z výše zmíněným názorem, že vše činil z pozice

---

⁷⁷ Srov. VERMES, G. *Jesus the Jew*, str. 22.

⁷⁸ M. Avot 5:9.

⁷⁹ Babylónský Talmud, Šabat, 67a.

⁸⁰ Srov. KLINGHOFFER, D. *Proč Židé zavrhli Ježíše? Zlomový bod v dějinách Západu*, str. 65-66.

mága. Zahánění démonů skrze sílu Ježíšova jména nemělo znamenat pouze působení skrze jeho autoritu, ale doslova skrze sílu obsaženou v jeho jméně. Věřilo se, že jméno „Ježíš“ obsahuje magické síly, které umožňují kouzelníkovi, který je posedlý tímto jménem, zahnat demony a tím vyléčit posedlou osobu. Navíc z Janovy otázky a Ježíšovy odpovědi se zdá, že užívání Ježíšova mocného jména nemá nic společného s vírou v samotného Ježíše. Kouzelník, přestože nenásleduje Ježíše, byl úspěšný ve vymítání démonů právě díky užití jeho jména. Jinými slovy, magické použití Ježíšova jména účinkuje automaticky, bez ohledu na to, jestli kouzelník věří či nevěří v Ježíše. To je opak rabínského příběhu, kde následovník Ježíše usiluje o uzdravení nevěřícího. Léčivá síla jména nezávisí ani na víře léčitele, ani pacienta. Ježíš, výslovným povolením užívání svého jména těm, kteří ho nenásledují, potvrzuje dle tohoto pojetí magickou sílu ležící v jeho jméně.⁸¹

V podobném duchu jsou líčeny i ostatní příběhy, jež jsou spojovány s magickými léčivými schopnostmi a Ježíšovým mocným jménem. V jednom příběhu je rabín uštknut hadem a chce být vyléčen ve jménu Ježíše. O svém zranění se zmíní jednomu z Ježíšových následovníků. Jeho druhové, taktéž rabíni nedovolí křesťanskému heretikovi předvést léčení a ubohý rabín umírá. V jiném příběhu se vnuk slavného rabína začal dusit soustem. Zachránil se, když mu Ježíšův učedník začal šeptat Ježíšovo jméno. Místo toho, aby se rabínovi ulevilo, že jeho vnuk přežil, proklel heretika a přál si, aby jeho vnuk raději zemřel, než byl zachráněn ve jménu Ježíšově. V obou případech nejde ani tak o užití magických sil (efektivita magické síly není zpochybněna, i přestože se jedná o magii provedenou heretikem a ve jménu Ježíše). Jedná se především o to, že jde o špatnou magickou sílu, která soupeří s autoritou rabínů a vzbuzuje jinou autoritu – autoritu Ježíše a křesťanské komunity.⁸²

Pokud jde o další zázraky, mezi něž patřilo např. nasycení pěti tisíců lidí pár bochníky chleba a pár rybami, přeměna vody ve víno, ztišení větru a rozbouřeného moře, Ježíšovo chození po vodě, vzkříšení mrtvého Lazara a mrtvé dcery, je to jistě výčet pozoruhodný. Nelze ho přičítat pouze Božímu působení či snad jen samotnému Bohu? Pro křesťana je odpověď jasná, Žid ovšem i toto podrobuje zkoumání, zdali se nejedná o skutky, které by umožnila „druhá strana“. V knize Exodu Mojžíš chodí za faraonem s žádostí, aby propustil z otroctví izraelský lid, přičemž mu Bůh skrze ně dává

---

⁸¹ Srov. SCHÄFER, P. *Jesus in Talmud*, str. 59-60.

⁸² Tamtéž, str. 11-12.

zázračná znamení, která by měla faraona přesvědčit. Faraon však využívá služeb všemožných mágů a zaříkávačů, kteří jsou schopni činit také podivuhodné věci. Mnozí by tak mohli být na pochybách, kdo doopravdy čaroval a kde jednal Boží zásah.

Dalo by se tedy očekávat, že pokud Ježíš takovéto věci konal, Žid by mohl zjišťovat, z jaké moci to činí. Nelze ale očekávat, že by to nutně ukazovalo na oprávnění mesiášského statutu. Rabínů, kteří činili různé podivuhodné věci, bylo více, ať už jde o zlé duchy v případě Bivi bar Abaje, Choniho Hameagela, který vymodlil déšť a uzdravil nemocného syna svého mistra na dálku, či zneškodnil jedovatého hada tím, že se nechal uštknout do paty a had náhle uhynul.⁸³

Není ovšem znám nikdo, kdo by měl podle rabínských pramenů kohokoli vzkřísit z mrtvých. Alespoň co se týká prvního století. Později se však takový rabín vyskytuje. Byl to rabi Rava, který měl v opilosti zabít Rav Zejru. Další den po této události se rabi tak modlil, až měl dotyčný znovu přijít k životu.⁸⁴

Zvláštností na tom je fakt, že Talmud ani další rabínské spisy, v nichž se podobná událost vyskytuje, nevyvolává dramatické reakce. Rabi Pinchas ben Jair dokonce uvádí schopnost křísení mrtvých za cíl, ke kterému by duchovně vyspělý jedinec měl směřovat. Vypočítává desetistupňový program duševního rozvoje, který by měl vést k získání této moci.⁸⁵ Zázraky v tomto kontextu potom nemohou ukazovat na nic jiného, než na vysoké duševní či duchovní schopnosti. Bylo by ale chybou tvrdit, že křesťané přisuzují výlučnost zázraků pouze Ježíši, a to ať už jde o křísení z mrtvých nebo jiné činy. Ježíš svým učedníkům zaslubuje, že budou konat ještě větší skutky než on sám: „*Kdo věří ve mne, i on bude činit skutky, které já činím, a ještě větší, neboť já jdu k Otcí.*“ (J 14,12) Dále pak apoštol Pavel vyjmenovává duchovní dary, mj. „*působení mocných činů*“ (1 Kor 12,8), mezi které by bezpochyby mohlo patřit i samotné křísení mrtvých. V křesťanském duchu patří Ježíšovy zázraky do mozaiky, která má odhalovat jeho identitu, nikoli nutné atributy, kterými se musí pravý Mesiáš prokazovat.

---

⁸³ Babylónský Talmud, Berachot 34b.

⁸⁴ Babylónský Talmud, Megila 7b.

⁸⁵ Mišna, Sota 9:15.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se snažila zprostředkovat informace o pohledu na postavu Ježíše, od prvního století, kdy je jeho život zaznamenáván nejen jeho následovníky, ale také římskými historiky, až po rabínskou písemnou tradici. Dále jsem se věnovala jeho narození v rámci židovské literatury. Zvláštní důraz jsem kladla na jeho učení, k němuž patří i zázraky, jež ho často doprovázely. Má práce by mohla sloužit jako základní příručka k uvedení do tématu pro čtenáře, kteří by se případně do budoucna chtěli zapojit do mezináboženského dialogu, a pro ty, které zajímá hlubší kontext židovsko-křesťanské tradice.

Na základě židovských pramenů, které se často konfrontují s evangelií, jsme zjistili, že Ježíš je Židy v globálním pohledu často vnímán jako velice rozporuplná postava. Rané zdroje ho uvádějí spíše v náznacích (hl. babylonský Talmud) a často v negativním světle, v pozdějších pramenech nacházíme detailnější zmínky o něm, které jsou ovšem ovlivněny sociálními okolnostmi Židů v průběhu historie, a reagují na novozákonní zvěsti.

Pojetí Ježíše v očích Židů není jednoznačné a jistě se nedá shrnout do všeobecně přijímané definice. Na to jsem poukázala na příkladu Davida Flussera a Davida Klinghofferera. Pro Davida Flussera je Ježíš jednoznačně Žid, věrný jak Tóře, tak ústní tradici pohybující se v rámci skupiny farizejů. David Klinghoffer naopak pokládá argumenty tak, že z toho Ježíš vychází jako rebel, který ústní Tórou opovrhne a staví se nad ni. Jak jsem ovšem předložila i na základě dalších zdrojů, tato vyhraněná pozice se nepotvrdila.

Nyní jistě můžeme říci, že je Ježíš dnes opravdu považován za Žida, ať už v očích křesťanů, kteří tuto identitu znovu objevují, tak pro Židy, i když pro některé stále s otazníkem. Bude ještě dlouho trvat, než Židé překonají nelibost danou neblahým historickým vývojem, a stanou se otevřenější pro rozvíjení debaty o Ježíši. Stále ještě v mnoha židovských kruzích platí toto jméno za tabu a je přecházeno mlčením. Není divu, že se Židé ostýchají vstupovat na tak ožehavé pole. Pro křesťany jde přece nejen o jejich Mesiáše, ale také o vtěleného Boha a s tím je i nutně svázaná palčivá otázka spásy. Jeho odmítání je tak vždy bolestným zklamáním. Židé mají stále na paměti násilné křty v minulosti, ale také misijní snahy pokračující neochvějně a až do dnešních dnů.

Průlomem ve vývoji židovsko-křesťanských vztahů se stalo prohlášení II. vatikánského koncilu, které nastínilo nové vnímání Židů a dalších národů. Návštěva papeže Jana Pavla II. ve Velké synagoze v Římě v roce 1986 byla pozoruhodnou tím, že podle dochovaných záznamů to bylo poprvé, kdy papež toto místo navštívil. V jeho projevu zazněla výzva o společném svědectví Židů a křesťanů.⁸⁶ Za skutečně revoluční lze pokládat rok 2000, který přinesl Dabru emet – Židovské prohlášení o křesťanech a křesťanství. To otevírá cestu pro navazování hlubších vztahů a vzájemného porozumění.

Jak už jsem zmínila v úvodu, v prvních desetiletích našeho letopočtu se rozrůstající skupina Židů soustředěná kolem Ježíše jakožto Mesiáše, týkala vnitřního sporu mezi dalšími skupinami v rámci judaismu. Přeneseme-li se do současnosti, spor o to, zdali se mohou mesiášští Židé vrátit zpět do Izraele a zdali se na ně vztahuje tzv. Zákon o návratu, řešil Nejvyšší soud v Izraeli v roce 2008. Soud návrat povolil, pokud občan může doložit židovský původ. Příslušník tohoto „vyznání“ ovšem není považován za Žida, ale za příslušníka jiného náboženství.

Z tohoto příkladu můžeme vidět, jak důležité je zkoumání vlastních kořenů. Ať už křesťanských, abychom dokázali vnímat Ježíše (také) jakožto Žida, nebo židovských z pohledu Židů, které by Ježíše přijali zpět. Příklady, které by sloužily k inspiraci pro rozvíjení těchto vztahů, jsou jak už výše zmíněný Pinchas Lapide, který sice Ježíše za Mesiáše nepovažuje, ale souhlasí s myšlenkou, že Bůh Izraele se k Ježíšovu dílu přiznal jeho vzkříšením, a dal tak podnět ke vzniku křesťanské církve, která rozšířila povědomí o jednom Bohu mezi ostatní národy. Nicméně připouští i možnost, byť pro něj nepravděpodobnou, že by oním Mesiášem Ježíš opravdu mohl být a v budoucnu by se to potvrdilo.⁸⁷ V eseji *Dvojí víra* od Martina Bubera se pak dočítáme o jeho snaze lépe poznat Ježíše, kterého od mládí považoval za svého velkého bratra.⁸⁸ Tyto myšlenky umožňují rozšiřování prostoru pro oboustranné sblížení.

Vzájemné poznávání a výzkum v této oblasti se ukazuje jako zásadní klíč k otevírání dalších dveří mezináboženského dialogu.

---

⁸⁶ Srov. FRYOVÁ, H. P. *Čítanka židovsko-křesťanského dialogu*, str. 105.

⁸⁷ Srov. HOŠEK, P. *Židovská teologie křesťanství*. Str. 78-79.

⁸⁸ Srov. BUBER, M. *Dvojí víra*. In *Teologie 20. stol.: Antologie*. Praha: Vyšehrad, 1995, str. 192-198.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ALON, G. *Jews, Judaism and the Classical World*. Warsaw: Eisenbrauns, 1977. ISBN 978-9652234681.

BIBLE. *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Český ekumenický překlad. 10. vyd. (8. přepracované). Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-07-7.

BUBER, M. *Dvoji víra*. In: *Teologie 20. století: Antologie*. Praha: Vyšehrad, 1995. ISBN 80-7021-074-5.

DREXLEROVÁ, A. *Jákob a Ezau na cestě smíření? Dějiny židovsko-křesťanských vztahů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. ISBN 978-80-244-2335-7.

FLUSSER, D. *A lost Jewish Benediction in Matthew 9:8*. In: *Judaism and the Origins of Christianity*. Jerusalem: Magness Press, 1988. ISBN 965-223-627-6.

FLUSSER, D. *Blessed are the Poor in Spirit*. In: *Judaism and the Origins of Christianity*. Jerusalem: Magness Press, 1988. ISBN 965-223-627-6.

FLUSSER, D. *Ježíš*. Praha: OIKOYMENH, 2002. ISBN 80-86005-041-6.

FLUSSER, D. *Some notes to the Beatitudes*. In: *Judaism and the Origins of Christianity*, Jerusalem: Magness Press, 1988. ISBN 965-223-627-6.

FROLÍKOVÁ, A. *Ranné křesťanství očima pohanů: Svědectví řecky a latinsky píšících autorů 1.-2. století*. Jinočany: H & H, 1992. ISBN 80-85467-22-4.

FRYOVÁ, H. P. *Čítanka židovsko-křesťanského dialogu*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7017-925-2.

GEISLER, N. L. *Baker Encyklopedia of Christian Apologetics*. 5.vyd. Grand Rapids: Baker Books, 2000. ISBN 0-8010-2151-0.

HABERMAS, G. *The Verdict of History: Conclusive Evidence for the Life of Jesus*. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1984. ISBN 978-0840759191.

HOŠEK, P. *Židovská teologie křesťanství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011. ISBN 978-80-7325-257-1.

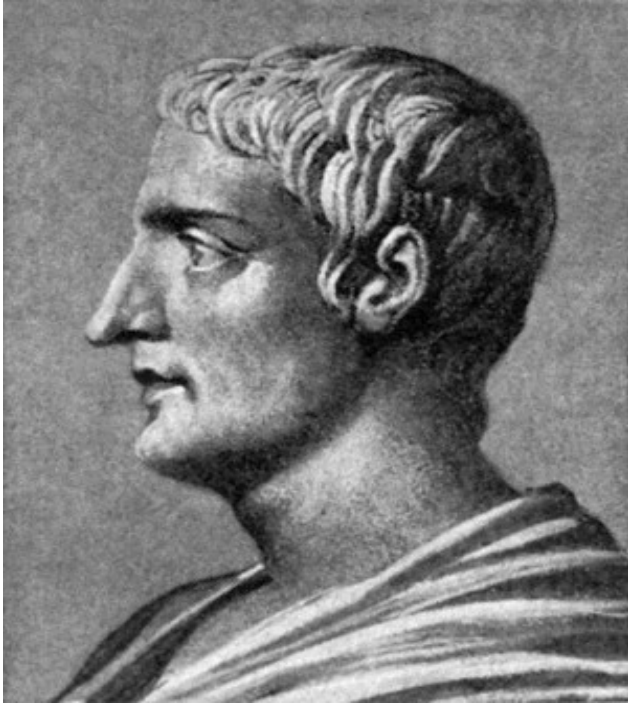
- JEŽEK, V. *Etika spásy, židovská etika v době Ježíše Krista*. In: *Dialóg křesťanstva a judaizmu*, Ružomberok: Katolícka univerzita, Filozofická fakulta, 2007, ISBN 978-80-84-226-0.
- KISTER, M. *Plucking on the Sabbath and Christian-Jewish Polemic*. Immanuel, 1990, č. 24-25.
- KLINGHOFFER, D. *Proč Židé zavrhli Ježíše?: zlomový bod v dějinách Západu*. Praha: Rybka Publishers, 2010. ISBN 978-80-87067-60-4.
- LAPIDE, P. „*Kázání na hoře*“. *Revue Sdružení křesťanů a židů*, 2009, č. 61-62, str. 28-33.
- LAPIDE, P. „*Kázání na hoře*“. *Revue Sdružení křesťanů a židů*, 2010, č. 63, str. 25-29.
- LAPIDE, P. „*Kázání na hoře*“. *Revue Sdružení křesťanů a židů*, 2011, č. 65, str. 26-29.
- MALÝ, R. *Církevní dějiny*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001. ISBN 80-7266-083-7
- MONTEFIORE, C. G. *The Synoptic Gospels*. New York: Ktav Publishing House, 1968, reprint vyd. z 1927. ISBN neuvedeno.
- NEUSNER, Jacob: *Rabín mluví s Ježíšem*. Brno: Barrister & Principal, 2008. ISBN 978-80-87029-44-2.
- PINES, S.: *The Jewish Christians of the Early Centuries of Christianity According to a New Source*. Jerusalem, Proceedings of the Israel Academy of Sciences and Humanities II, No. 13. 1966. ISBN 102-255-998.
- PRUDKÝ, M. *Zvláštní lid Páně: křesťané a židé*, Brno: CDK Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. ISBN 80-85959-57-7.
- SANDERS, E. P. *Jesus and Judaism*. London: Scm Press, 1985. ISBN 9780334020912.
- SCHÄFER, P. *Jesus in Talmud*. Princeton: Princeton University Press, 2007. ISBN 978-0-691-12926-6.
- SCHUBERT, K. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-591-7.

- SIDON, K. *Evangelium podle Flavia*. Praha: Mladá fronta, 1991. ISBN 80-204-0072-9.
- SOUŠEK, Z. *Knihy tajemství a moudrosti: Mimobiblické židovské spisy: Pseudoepigrafy I*. Praha: Vyšehrad, 1995. ISBN 80-7021-144-X.
- STEMBERGER, G. *Úvod do judaistiky*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7021-988-1.
- SUETONIUS, T. G. *Životopisy dvanácti císařů*, Vyd. 4., v Odeonu 2. Praha: Odeon, 1966. ISBN nevedeno.
- TACITUS, C. *Letopisy*, 3. přeprac. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1975. ISBN nevedeno.
- VERMES, G. *Jesus the Jew*. Philadelphia: Fortress Press, 1981. ISBN 978-0800614430.
- VERMES, G. *Ježíšovo narození: Historie a legenda*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7432-004-0.

SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- PUN, N., SCHWARZMAN, S. A. Finding Jesus in New York Public Library: Resources guide 21. 12. 2011 [online], [cit. 2012-03-21]. Dostupné na WWW: <[http://www.nypl.org/blog/2011/12/21/finding-jesus-n\[online\]ypl-research-guide](http://www.nypl.org/blog/2011/12/21/finding-jesus-n[online]ypl-research-guide)>.
- JACOBSON H. Behold! The Jewish Jesus 9. 1. 2009 [online], [cit. 2012-03-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.guardian.co.uk/world/2009/jan/09/christianity-judaism>>.
- KREBS, CH. Tacitus: The continuing Message. *History Today* [online], 2011, č. 9 [cit. 2012-03-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.historytoday.com/christopher-krebs/tacitus-continuing-message>>.

OBRÁZKOVÁ PŘÍLOHA

Obr. č. 1: Tacitus, římský historik.⁸⁹

Obr. č. 2: Židovský historik Josef Flavius na Toulském rukopisu.⁹⁰

⁸⁹ KREBS, CH. Tacitus: The continuing Message. *History Today* [online], 2011, č. 9 [cit. 2012-03-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.historytoday.com/christopher-krebs/tacitus-continuing-message>>.

⁹⁰ FLUSSER, D. Ježíš, str. 28.

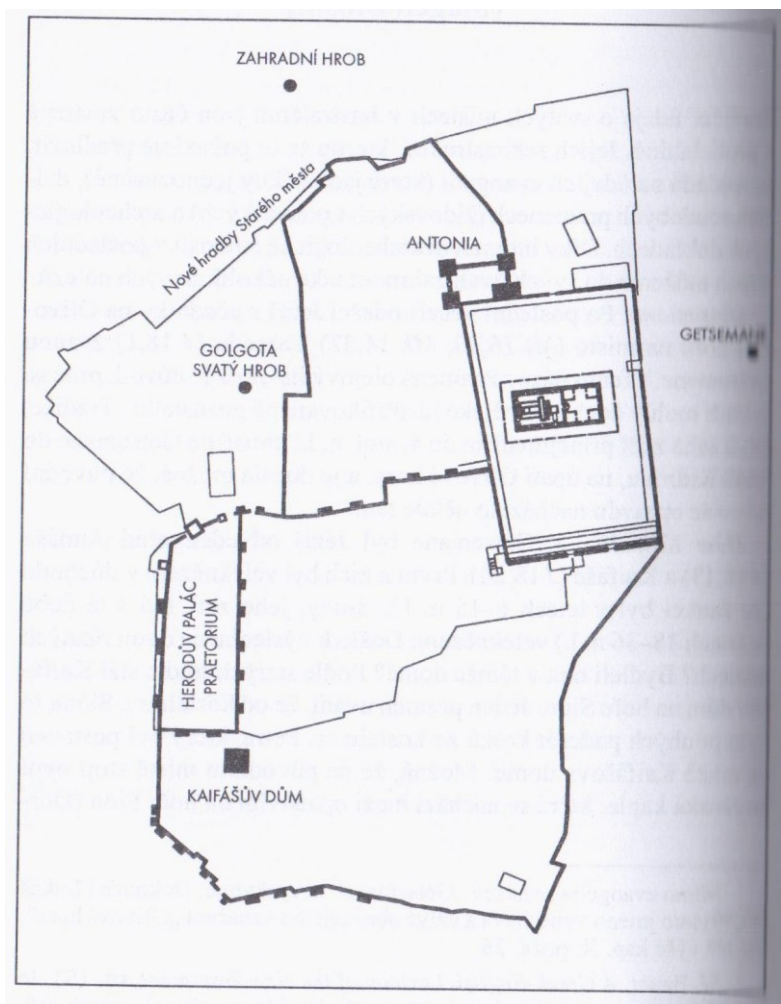
Obr. č. 3: Pohlednice zobrazující Nazaret v Ježíšově době.⁹¹

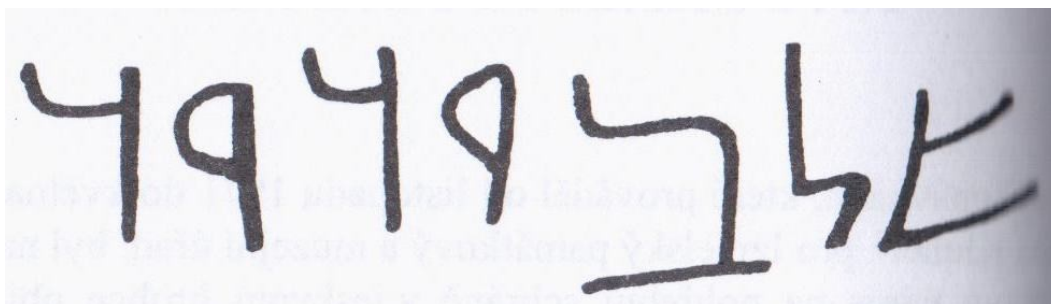
Obr. č. 4: Mapa Galileje, nakreslila Anna Jamim.⁹²

⁹¹ PUN, N., SCHWARZMAN, S. A. Finding Jesus in New York Public Library: Resources guide 21. 12. 2011 [online], [cit. 2012-03-21]. Dostupné na WWW: <[http://www.nypl.org/blog/2011/12/21/finding-jesus-n\[online\]ypl-research-guide](http://www.nypl.org/blog/2011/12/21/finding-jesus-n[online]ypl-research-guide)>.

⁹² FLUSSER, D. Ježíš, str. 39.

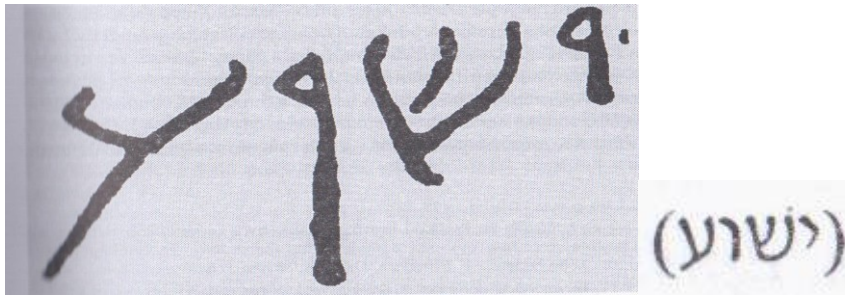
Obr. č. 5: Mapa Jeruzaléma za vlády krále Heroda.⁹³

Obr. č. 6: Nápis „Dům Davidův“.⁹⁴

⁹³ FLUSSER, D. Ježíš, str. 218.

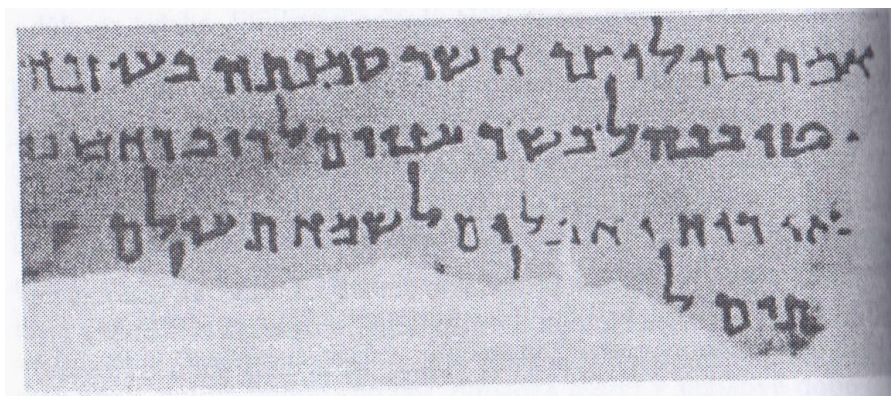
⁹⁴ Tamtéž, str. 156.

Obr. č. 7: Jméno „Ježíš“ v tehdejším hebrejském písmu.⁹⁵

Obr. č. 8: Ježíš zobrazen jako Žid dle Josie Jammet .⁹⁶

Obr. č. 9: Svitek od Mrtvého moře, paralela na Ježíšovo blahoslavenství.⁹⁷

⁹⁵ FLUSSER, D. Ježíš, str. 25.

⁹⁶ JACOBSON H. Behold! The Jewish Jesus 9. 1. 2009 [online], [cit. 2012-03-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.guardian.co.uk/world/2009/jan/09/christianity-judaism>>.

⁹⁷ FLUSSER, D. Ježíš, str. 82.

Obr. č. 10 (vlevo): Pohanský výsměch křesťanství. Ukřižovaný má oslí hlavu, jelikož Židé byli v tehdejší době obviňováni, že uctívají osla. Graffito pochází z první poloviny 3. stol. n. l. ⁹⁸

Obr. č. 11 (vpravo): Syn Člověka (gentský oltář bratří Huberta a Jana van Eycka, kostel sv. Bava, Gent).⁹⁹

---

⁹⁸ FLUSSER, D. Ježíš, str. 197.

⁹⁹ Tamtéž, str. 114.

ABSTRAKT

Jakešová, M. *Ježíšovo narození a nauka z židovského pohledu*. České Budějovice 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky.

Vedoucí práce: PhDr. Jan Samohýl, Th.D.

Klíčové pojmy: Ježíš, židovství, mezináboženský dialog, Starý zákon, Nový zákon, Toldot Ješu, Tóra, Talmud.

Práce pojednává o Ježíšově narození a nauce. Je rozdělena do tří kapitol. První pojednává o pramenech, dokazujících historicitu Ježíše, jedná se o prameny křesťanské, pohanské a židovské. V další kapitole porovnávám novozákonní rodokmeny s židovským pohledem v rámci prorockých výroků vztahujících se k mesiášovi, včetně samostatného rabínského spisu Toldot Ješu. Poslední kapitola vypráví o Ježíšově nauce, zvláště pak jeho postoji k Tóře, a jeho zázracích.

ABSTRACT

Nativity and Jesus's teachings from Jewish view.

Work leader: PhDr. Jan Samohýl, Th.D.

Key words: Jesus, judaism, interfaith dialogue, The Old Testament, The New Testament, Toledot Yeshu, Torah, Talmud.

This thesis is divided into three parts. The first part is focused on three resources – Christian, pagan and Jewish, which prove historicity of Jesus. In the second part, genealogies of New Testament with Jewish view in frame of prophets' quotes are compared, related to Messiah, including separated rabbinic tract Toledot Yeshu. The third part tells about Jesus's teachings, especially about his attitude to Torah, and about Jesus's miracles.